

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

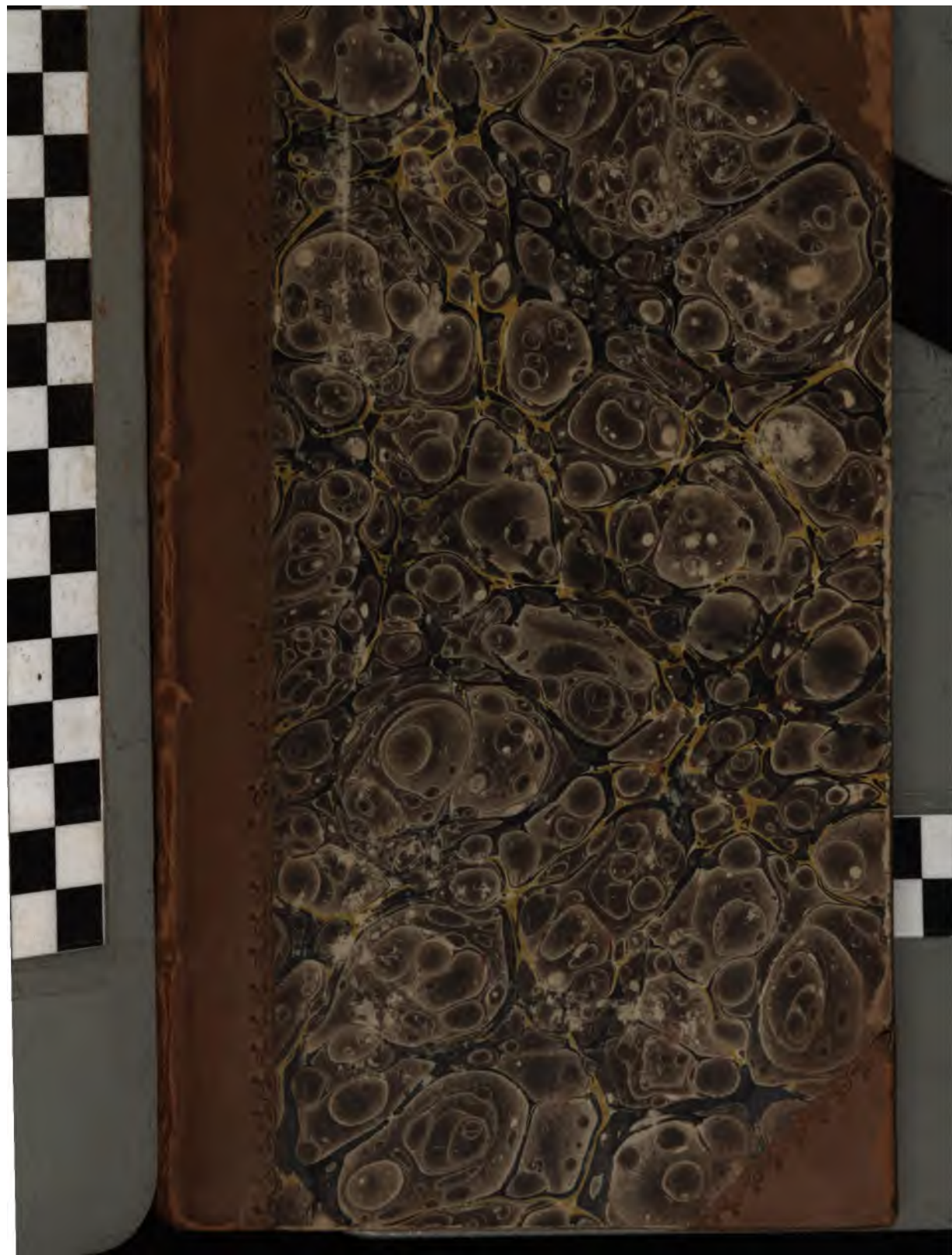
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

600004987Y

27. 644.

✓
DE

Jan^o 1827 34

THEOPOMPI CHII

VITA ET SCRIPTIS

DISSERUIT

AUG. JUL. EDM. PFLUGK,

GYMNASII GEDANENSIS PROFESSOR.

BEROLINI

SUMPTIBUS AUGUSTI MYLII

MDCCLXXVII.

644.

1000

1000

1000

1000

1000

1000

VIRO CELEBERRIMO
AUGUSTO MEINEKIO
PRAECEPTORI SUO PIE COLENDO
HUNC LIBELLUM
GRATISSIMI ANIMI TESTANDI CAUSSA
CONSECRAVIT

JULIUS PFLUGK.

Quem ex Tuo nuper discessu, Meineki, Vir Celeberrime, maerorem suscepimus, quotquot Tecum communium officiorum societate coniuncti fueramus, is quo me gravius quam ceteros perculit, quod multa Tua atque maxima in me inde ab ipsis pueritiae annis extarent beneficia, magnaue et fuisset semper et esset mei apud Te caritas, admonuit, ut aliquid scriberem ad Te, quo et mihi in summo meo dolore solatium pararem, et mutuae nostrae amicitiae suavissimaeque consuetudinis monumentum quoddam conderem, quo Tu et mei nonnunquam et eorum, qui Te plurimi apud nos colunt ac diligunt, memoriam revocares. Ac circumspicienti mihi, quid potissimum meorum Tibi offerrem, nihil sane occurrit, quod Tua auctoritate doctrinaque dignum videretur: sed quum in eo genere munusculorum, de quo ego cogitarem, non pretium rei, sed voluntatem maxime dantis spectari viderem, ex hac me du-

bitatione expediti, et rem eiusmodi elegi, de qua postremis illis acerbissimisque diebus multum nostrum sermonem fuisse meminisssem. Prodit igitur, quae Tibi aliqua veteris consuetudinis nota blandiatur, et Tuam illam humanitatem sibi expetat, commentatio de Theopompo Chio: cuius hominis de virtutibus ita Te iudicare intellexi, ut consilii mei rationem explicare ac defendere nihil opus esse videatur. Illud vereor, ne ei causae, cuius suscepi patrocinium, non idoneam vel exercitationem vel facultatem attulisse videar. Nam ego sane, tametsi scis, quae ego de hoc genere litterarum quotidie commentari soleam, tamen illa meliusne in mea solitudine delitescant, an in lucem emittantur, vehementer saepe dubito. Quamquam qua Tu ratione hoc meum munusculum accepturus sis, minus angor: ceterum res integra est, nec profecto, si haec nihil bonae frugis continere videbuntur, cetera curabo domine an foris pereant. Tu vero me Tibi gratissimi animi sensu devinctum obstrictumque velim existimes, meque, ut facis, ames.

Scrib. Gedani, mense Octobri MDCCCXXVI.

COMMENTATIO
DE
THEOPOMPI CHII VITA ET SCRIPTIS.

Ex eorum numero scriptorum, quibus vel Criticorum sententia et auctoritas vel communis quidam iudiciorum consensus principem in historia scribenda locum assignavit, tres tantum superstites habemus, Herodotum, Thucydidem, Xenophontem. Quibus qui olim videntur adiuncti fuisse, Philistus, Theopompus, Ephorus, Anaximenes, Callisthenes et Clitarchus, eorum rara in erudita antiquitate vestigia colligimus. Sed nobis ne minuta quidem immitis tempestatis reliquiae contemnendae sunt: quas non sine magno et doctrinae et voluptatis fructu ex multis disparatisque locis congregari atque componi, una et consentiens doctorum hominum opinio est. Amavi Ciceronem, qui, quaestor in Sicilia, Archimedis sepulcrum, septum undique et vestitum vepribus et dumetis atque ab ipsis hominis acutissimi civibus ignoratum, indagavit atque aperuit. ¹⁾ Nec profecto ullum est genus laboris aut dulcius

---

¹⁾ Cic. Tusc. Disp. V, 23.

600004987Y

27. 644.

✓
DE

Jan 1827

THEOPOMPI CHII

VITA ET SCRIPTIS

DISSERUIT

AUG. JUL. EDM. PFLUGK,

GYMNASII GEDANENSIS PROFESSOR.

BEROLINI

SUMPTIBUS AUGUSTI MYLII

MDCCCXXVII.

644.

2000

2000

2000

2000

2000

2000

VIRO CELEBERRIMO
AUGUSTO MEINEKIO

PRAECEPTORI SUO PIE COLENDO

HUNC LIBELLUM

GRATISSIMI ANIMI TESTANDI CAUSSA

CONSECRAVIT

JULIUS PFLUGK.

Quem ex Tuo nuper discessu, Meineki, Vir Celeberrime, maerorem suscepimus, quotquot Tecum communium officiorum societate coniuncti fueramus, is quo me gravius quam ceteros perculit, quod multa Tua atque maxima in me inde ab ipsis pueritiae annis extarent beneficia, magnaue et fuisset semper et esset mei apud Te caritas, admonuit, ut aliquid scriberem ad Te, quo et mihi in summo meo dolore solatium pararem, et mutuae nostrae amicitiae suavissimaeque consuetudinis monumentum quoddam conderem, quo Tu et mei nonnunquam et eorum, qui Te plurimi apud nos colunt ac diligunt, memoriam revocares. Ac circumspicienti mihi, quid potissimum meorum Tibi offerrem, nihil sane occurrit, quod Tua auctoritate doctrinaque dignum videretur: sed quum in eo genere munusculorum, de quo ego cogitarem, non pretium rei, sed voluntatem maxime dantis spectari viderem, ex hac me du-

bitatione expediti, et rem eiusmodi elegi, de qua postremis illis acerbissimisque diebus multum nostrum sermonem fuisse meminissem. Prodit igitur, quae Tibi aliqua veteris consuetudinis nota blandiatur, et Tuam illam humanitatem sibi expetat, commentatio de Theopompo Chio: cuius hominis de virtutibus ita Te iudicare intellexi, ut consilii mei rationem explicare ac defendere nihil opus esse videatur. Illud vereor, ne ei causae, cuius suscepi patrocinium, non idoneam vel exercitationem vel facultatem attulisse videar. Nam ego sane, tametsi scis, quae ego de hoc genere litterarum quotidie commentari soleam, tamen illa meliusne in mea solitudine delitescant, an in lucem emittantur, vehementer saepe dubito. Quamquam qua Tu ratione hoc meum munusculum accepturus sis, minus angor: ceterum res integra est, nec profecto, si haec nihil bonae frugis continere videbuntur, cetera curabo domine an foris pereant. Tu vero me Tibi gratisimi animi sensu devinctum obstrictumque velim existimes, meque, ut facis, ames.

Scrib. Gedani, mense Octobri MDCCCXXVI.

COMMENTATIO
DE
THEOPOMPI CHII VITA ET SCRIPTIS.

Ex eorum numero scriptorum, quibus vel Criticorum sententia et auctoritas vel communis quidam iudiciorum consensus principem in historia scribenda locum assignavit, tres tantum superstites habemus, Herodotum, Thucydidem, Xenophontem. Quibus qui olim videntur adiuncti fuisse, Philistus, Theopompus, Ephorus, Anaximenes, Callisthenes et Clitarchus, eorum rara in erudita antiquitate vestigia colligimus. Sed nobis ne minuta quidem immitis tempestatis reliquiae contemnendae sunt: quas non sine magno et doctrinae et voluptatis fructu ex multis disparatisque locis congregari atque componi, una et consentiens doctorum hominum opinio est. Amavi Ciceronem, qui, quaestor in Sicilia, Archimedis sepulcrum, septum undique et vestitum vepribus et dumetis atque ab ipsis hominis acutissimi civibus ignoratum, indagavit atque aperuit.¹⁾ Nec profecto ullum est genus laboris aut dulcius

---

¹⁾ Cic. Tusc. Disp. V, 23.

aut laudabilius, quam si iniquitati illi fortunae, quam multi praestantesque viri experti sunt, obviam eas, memoriamque clarorum hominum paene intermortuam excites et tamquam in luce conspectuque colloques. Itaque quum similis fortunae iniuria principes veterum historicorum magna ex parte oppressisset, optime de studio antiquarum litterarum meriti sunt Marxius et Goellerus, quum ille Ephori, hic Philisti et Timaei fragmenta colligeret atque illustraret. Sed his qui neque ingenii neque doctrinae laude cedit Theopompus, saepe ille quidem votis eruditorum expetitus est, sed tamen nondum invenit, qui de eo bene mereri vellet. Nam quae fuit olim spes, fore ut a Kochio, Viro Cl., illius reliquias collectas acciperemus, nondum illa abiecta a Spohnio Coroll. de anno ed. Paneg. Isocr. p. XXXV.: ea haud scio an post tot annorum intervallum irrita censenda sit.¹⁾ Quod eo magis dolendum est, quia Creuzero haec fuit caussa, cur Theopompea a sua collectione exclu-

---

¹⁾ Kochii prolegg. ad Theopompum, edita Sedini a. 1803., repetenda curavit Seebodius Archiv für Philol. und Pädag. 1824. Fasc. III. Ejusdem aliam de eodem scriptore commentationem exhibet Ruperti et Schlichthorstii Magaz. f. Philol. Tom. I. p. 262 — 268. Ceterum multi passim vel occasione oblata vel data opera de Theopompo dixerunt: Vossius de Hist. Graec. I, 7. Jonsius de Script. Hist. Philos. I, 9. Meursius ad Apollon. Dysc. c. X. ad Hesych. Miles. p. 185. Fabric. Bibl. Graec. T. II. p. 801. seqq. Harl. Ruhnken. Hist. Crit. Orr. Graec. p. 162. seqq. Reisk. Heynius in Comment. Soc. Goett. Vol. VII. cl. philol. p. 110. seqq. De Gedoyno, qui in Mém. de l'Acad. des Inscr. T. XIV. et ipse de Theopompo disputasse dicitur, ea scripsit Kochius in Prolegg. p. 413. ut illo libro haud aegre carerem.

denda putaret.¹⁾ Me quum meorum usuum ratio primum ad hunc scriptorem advertisset, eximiae hominis virtutes retinuerunt; atque ab eorum, quibus Macedonum, inprimisque Philippi historia illustrari posset, colligendorum consilio orsus, quum adnotarem subinde, si quid occurreret, quod ad res Theopompi facere videretur: paullatim, ut fit, succrescente materia, rem non indignam existimavi, quam oblata scribendi opportunitate diligentius explicarem. Nam et errores quosdam eorum, qui de Theopompo scripsissent, animadvertisse mihi videbar, et si quod cupiebam minus assequutus fuisssem, sperabam tamen doctiorum studia excitari posse, Theopompo, quod unum omnes expetimus, profutura.

Fuit igitur Theopompus patria Chius,²⁾ patre Damasistrato, homine ut videtur nobili et opulento: quem Photius, ubi Theopompi censuram agit,³⁾ mi-

---

¹⁾ v. praef. ad Hist. Graec. Antiquiss. Fr. p. III.

²⁾ Plures eiusdem nominis, sed patria diversi innotuerunt: *Theopompus Atheniensis*, comicus poeta, de quo Suidas T. II. p. 178. Athenaeus et Pollux; *Theopompus Colophonius*, epicus poeta, cuius *Ἀφαιρίων* fragmentum legimus apud Athen. IV. p. 183. C. Eundem, ut videtur, ad partes vocavit Schol. Apoll. Rh. IV, 57. ubi legendum puto *Θεόπομπος ὁ ἐπικολοῖος*. Ex eo, quod vulgo scribitur, *Θεόπομπος τῶν Ἐπικολοίων*, fabularum Theopompi Comici indicem interpolavit Fabricius Bibl. Graec. T. II. p. 502. Harl.; tertius *Theopompus Sinopensis*, cuius librum *περὶ σιγαμῶν* laudat Phlegon Trall. de reb. mirab. 19.; denique *Theopompus Cnidius*, Caesaris amicus, Strab. XIV. p. 200. Tauchn. Cic. ad Attic. XIII, 7. Ern. Clav. p. 216. Alios plurimos cognovimus, quorum in republica opera conspicua fuit; quos hoc loco commemorare nihil attinet.

³⁾ Bibl. Cod. CLXXVI. T. I. p. 120. Bekk.

nus recte Damostratum appellat. De aetate Theopompi certiora teneremus, si superstitem haberemus librum singularem *Hermippi*, in quo *de Isocratis discipulis* exposuit. Vid. Dionys. Halic. de Isaeo iudic. I. Vol. V. p. 588. Reisk. Athen. X. p. 451. E. Ex hoc libro derivata videntur, quae idem Athenaeus L. I. p. 21. C. Hermippo teste tradit: eundem, in vita Hyperidis, ni fallor, vel Anaximenis, auctorem produxit eorum, quae de Phrynes iudicio leguntur Lib. XIII. p. 590. D. Minus accurate de eodem Harpocrat. s. v. *Εὐθίας*, cf. Maussac. Tom. II. p. 187. Lips. De ipso quoque *Isocrate* librum scripsit Hermippus, teste Athenaeo, XIII. p. 592. D. *Menophanem* quendam, qui res Theopompi persequutus sit, commemorat Photius. Nunc maximis in rebus incerti haeremus. *Suidae* quidem, qui quum ceterorum scriptorum, tum Theopompi nostri memoriam breviter, sed, ut solet, satis negligenter complexus est, „temporibus anarchiae Atheniensium, h. e. Olymp. XCIII.” fuisse vel natus esse dicitur: *γεγονώς* ¹⁾ ἐπὶ τῆς ἀναρχίας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς ἐννεηκοστῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος. Huius auctoritatem sequuti sunt Josephus Scaliger et J. G. Vossius, quamquam non ad eundem uterque annum retulerit. Nam ille in Olymp. descript. (Valck. ad Adon. p. 269. B.) Theopompum Olymp. XCIII, 1. assignavit, hic in libro de Hist. Graec. IV, 8. quattuor annis recentiorem fecit. Contra hos duumviros disputavit Jonsius de script. Hist. Philos. I, 9. qui quum Theopompum et post Olymp. CIX. scripsisse et Alexandri Magni

---

¹⁾ Marx. ad Ephor. p. 18. seq. Welcker. prolegg. ad Theogn. p. XVI.

tempora attigisse testimoniis veterum evicerit, suo iure Scaligerana illa: Θεόπομπος ὁ Χῖος συγγραφεὺς ἐγνωρίζετο, quae Olymp. XCIII, 1. adscripta sunt, ad Olympiadem CX. transferri postulat.

Sed equidem miror Jonsii, viri diligentissimi, silentium de loco Photii, qui, quemadmodum etiam superstitem Alexandro fuisse demonstrat, ita mihi quidem etiam certiora quaedam de anno eius natali indicia continere videtur. Apponam verba Photii:

Ἔστι δὲ Θεόπομπος Χῖος μὲν τὸ γένος, υἱὸς δὲ Δαμοστράτου. Φυγεῖν δὲ λέγεται τῆς πατρίδος ἅμα τῷ πατρὶ, ἐπὶ Λακωνισμῷ τοῦ πατρὸς ἀλόντος· ἀνασωθῆναι δὲ τῇ πατρίδι τελευτήσαντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς, τὴν δὲ κάθοδον Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως δι' ἐπιστολῶν τῶν πρὸς Χίους καταπραξαμένου. Ἐτῶν δὲ εἶναι τότε τὸν Θεόπομπον εἰ καὶ μ'.

Haec ille. Quodsi probabiliter demonstrari possit, quando Alexandri auctoritate patriam recuperaverit, deductis XLV annis, h. e. undecim Olympiadibus et amplius uno anno, habebis natalem Theopompi. Nam de vitio in Photii verbis cur suspicaretur Markius ad Ephor. p. 19. not., nihil sane habuit, nisi quod numerorum apud Suidam in Ephori et Theopompi aetate designanda consensu motus videtur. Cui equidem eo minus tribuendum arbitror, quod ea spero ex communi Graeciae historia me allaturum, quibus Photii rationes plane confirmantur. Constat igitur Alexandrum, quum res Graeciae turbati comperisset, missis litteris, quae in Olympiorum celebritate Olymp. CXIV, 1. 324. a. Chr. n. recitarentur, imperasse ut exsules omnium Graecarum civitatum (plus viginti millibus hominum) restituerentur, idque negotium Antipatro mandas-

se. ¹⁾ Qua occasione si Theopompum quoque a Chiis receptum statuas, natus sit necesse est Olymp. CII, ²⁾. Enimvero vicisse illum eloquentia in ludis funebribus Mausoli, Cariae regis, Gellius auctor est: ³⁾ qui sive Olymp. C, 2. ut Plinius ⁴⁾ tradit, sive Olymp. CIII., quam indicat Suidas, ⁵⁾ sive denique Olymp. CVI, 4. quae est sententia Diodori, ⁶⁾ obiit: fieri non potest, ut annus natalis Theopompi recte habeat. Quare aliud tempus quaerendum est, quo Chium historicum in patriam deductum esse probabilius videatur.

Persis igitur equestri ad Granicum praelio fugatis, magnum exstitit satraparum civitatumque certamen atque incredibilis cupiditas ad Macedonas desciscendi, quae multo graviores quam ipsa pugna rebus Persarum cladem inflixit. Ac maxime is ardor Graecos ceperat, quorum se libertatis causa Alexander bellum contra barbaros suscepisse dicebat. ⁶⁾ Itaque primum Sardes, ardua ac prae-

---

¹⁾ Diod. Sic. XVII, 109. XVIII, 8. ubi exstat litterarum exemplum: *Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος τοῖς ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων φυγάσι. Τοῦ μὲν φεύγειν ὑμᾶς οὐχ ἡμεῖς αὐτοὶ γεγόναμεν, τοῦ δὲ κατελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας ἡμεῖς ἐσόμεθα, πλὴν τῶν ἐναγῶν. γεγράφαμεν δὲ Ἀντιπαύτῳ περὶ τούτων, ὅπως τὰς μὴ βουλομένας τῶν πόλεων κατάγειν ἀναγκάσῃ.*

²⁾ Gellius N. A. X, 18. cf. Suid. s. v. Ἰσοκράτης.

³⁾ Plinius Hist. Nat. XXXVI, 6.

⁴⁾ Suidas s. v. Θεοδόκτης.

⁵⁾ Diod. Sic. XVI, 36.

⁶⁾ Diod. Sic. XVII, 24. *μάλιστα δ' εὐτεργέτι τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, ποιεῖν αὐτὰς αὐτονόμους, ἀπορολογήτους, προσφιλέων, οὗτις τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερώσεως ἔνεκα τὸν πρὸς Πέρσας πόλεμον ἐπαγγέλλεται.*

rupta arce munitas, a Mithrina recepit; inde quarto die Ephesum a mercenariis militibus relictam pervergit ac populare imperium restituit. ¹⁾ Magnesia et Tralles legatos miserunt, qui eas urbes Alexandro traderent. Antimachus cum quinque fere millibus militum ad Aeolicas Jonicasque civitates, e quibus Persae nondum excesserant, liberandas missus est, negotiumque datum, ut optimatum ubique imperia dissolveret et populo summam rerum traderet. ²⁾ Quo quidem tempore haud dubie ea sunt foedera facta et tabulis publicis incisa, quae Mytilenaeis ³⁾ et Tenediis cum Alexandro fuere: ⁴⁾ cuiusmodi foedus etiam cum *Chiiis* convenisse ex eo probabile est, quod hos mox, utpote Alexandri amicos, a Persarum exercitu oppugnari videmus. Atque eadem foedera haud secus quam formula pacis a Persarum postea ducibus proposita ⁵⁾ exsulum mentionem habuisse videntur: quos Ephesum ipse Alexander reduxit: ⁶⁾ Rex interea Miletum expugnavit atque Halicarnassum aggressus est. Quam urbem quamquam Memnon Rhodius, cui tum temporis summam rerum Darius permiserat, maxima vi defendere conaretur, vicit tamen Macedonum constantia. Quamobrem quum arcem praesidio firmasset, relicta urbe in Con insulam traie-

---

¹⁾ Arrian. de Exped. Alex. I, 17.

²⁾ Arrian. de Exped. Alex. I, 18, §. 1 — 3.

³⁾ De scriptura huius nominis vid. Plehn. Lesb. p. 10 seqq.

⁴⁾ Arrian. de Exped. Alex. II, 1, §. 7. 2, §. 4.

⁵⁾ Arrian. II. cc.

⁶⁾ Arrian. I, 17, §. 11.

cit. ¹⁾ Sed accepta magna vi pecuniae, quum Macedonas, nisi navali bello, quo ipsi rudes erant, Persae plurimum pollebant, superari non posse intelligeret, classem trecentarum navium paravit, qua anno sequente (Olymp. CXI, $\frac{3}{4}$.) *Chium* proditam recepit et Lesbi civitatibus expugnatis Mytilenen, quae sola restitit, obsidione circumdedit. Hinc iam ipsi Graeciae imminebat, qua ad rebellionem excitata Alexandrum revocari posse sperabat; ac si diutius vixisset, certe in magnum discrimen res Macedonum adduxisset. Sed in obsidione Mytilenes morbus illum oppressit. ²⁾ Post hunc qui exercitui Persarum praefuerunt, Autophradates et Pharnabazus, Mytilenen ad deditionem compulerunt, missoque cum decem navibus ad Cycladas insulas Datanie, Tenedios in fidem receperunt. ³⁾ Dames vero ad Siphnum a Protea, qui Antipatri iussu naves ex Euboea et Peloponneso conduxit, oppressus octo navibus amissis cum reliquis duabus ad maiorem classem aufugit. Itaque Pharnabazus et Autophradates, relicto *Chii* praesidio ac parte navium in Con et Halicarnassum missa, cum centum praestantissimis in Siphnum insulam traiecerunt. Ubi quum Agis, rex Lacedaemoniorum, eos convenisset, nuncio cladis ad *Issum* acceptae deprehensi sunt. Quare Pharnabazus quidem cum duodecim triremibus et mercenariorum militum mille et quingentis *Chium* rediit, veritus, ne quid *Chii*, erectis eo nuncio animis, novarum rerum molirentur. Autophradates vero, postquam Agidi triginta talenta

---

¹⁾ Diod. XVII, 23—28. Arrian. I, 20—23.

²⁾ Diod. XVII, 29.

³⁾ Arrian. II, c. 1. et 2.

et decem triremes concesserat, Halicarnassum digressus est. ¹⁾ Sed postquam Alexander, Phoenice et Syria recepta, ad Aegyptum usque penetraverat, plebs *Chiorum*, navalibus Alexandri copiis advocatis, Persarum praesidium eiecit: quo facto etiam Lesbus et Cos a Macedonibus recuperatae sunt. Apollonidem vero Chium, Phisinum, Megareum ceterosque defectionis Chiorum auctores ab Hegelochi, Macedonicae classis duce, (cf. Arrian. II, 2, 6.) in Aegyptum deductos et Elephantinen, extremam eius provinciae urbem, relegatos Alexander acri custodia circumdedit. ²⁾

Jam duplicem rationem iniri posse video, ut Theopompum aut sub ipsum Alexandri in Asiam adventum, post pugnam ad Granicum, Olymp. CXI, 3. 334. a. Chr. civibus suis commendatum esse, aut post receptam Chium, h. e. Olymp. CXII, 1. 332. a. Chr. regis gratia in patriam rediisse statuamus. Difficile dictu est, utrum horum verius sit. Si prius, ut ego maxime opinor; natus est Theopompus Olymp. C, 2.: sin posterius probamus, duobus annis recentior fit.

At repugnant, inquires, Plinius et Suidas, qui si vera de tempore, quo Mausolus mortuus sit, tradiderunt, fieri non potest, ut Olympiade centesima natus sit Theopompus. Ex hoc nos difficultate expedit Diodorus, qui Mausolum integris sex Olympiadibus et quod excurrit post Olymp. C, 2. vixisse docet Lib. XVI. c. 36. Ac ne forte dicas, errasse hominem negligentiae saepe convictum, lege eundem Lib. XVI. c. 7. ubi Mausolum Chiis in

---

¹⁾ Arrian. de Exped. Alex. II, 13, §. 4—8.

²⁾ Arrian. de Exped. Alex. III, 2, §. 4—9.

bello sociali (Olymp. CV, 3.) auxilia misisse narrat: in quo consentientem habet Demosthenem de pac. p. 63. de Rhod. lib. p. 191. coll. Liban. in Argum. ei. Orat. p. 190.

Sed quoniam Theopompus patrem, Laconismi crimine damnatum, in exsilium sequutus esse dicitur, videamus, quo tempore id factum esse probabile sit. Ipsum quidem crimen, quo concidit Damasistratus, eiusmodi est, ut in ea tantum tempora incidere potuerit, quibus de principatu Graeciae Lacedaemonii certarent. Qui quum omnem illam controversiam, plus LXX annis maxima contentione agitatam, post Agesilai mortem (Olymp. CIV, 4.) remiserint: apparet Damasistrati exsilium, quod quidem, quoniam Theopompum filium comitem habuit, certe non prius Olympiade *centesima* esse potuit, intra hanc ipsam Olympiadem et *centesimam quartam* accidere debuisse. Fuerant autem Chii inde a belli Peloponnesiaci temporibus in partibus Lacedaemoniorum; nec tamen ita illorum se auctoritati et imperio addixerant, ut contra harmostarum iniquitatem hiscere non auderent. Quocirca quum gravius in dies Lacedaemoniorum imperium aegre ferrent, Cononi post Cnidiam victoriam (Olymp. XCVI, 3.) insulas classe adeunti se tradiderunt.¹⁾ Sed non multo post cum Lacedaemoniis videntur in gratiam rediisse. Interim Cadmeae a Phoebeda occupatae iniuria totius Graeciae indignationem moverat. Itaque quum Thebani, Pelopida duce, libertatem recuperassent, et Athenienses imprudenti Sphodriae, Thespiensis harmostae, incursione offensi nec iam occultas adversus Lacedae-

---

¹⁾ Diod. Sic. XIV, 84.

daemonios inimicitias exercentes, universam Graeciam ad societatem belli contra communes omnium libertatis hostes gerendi concitarent: primi Chii in partes transgressi sunt, ¹⁾ Olymp. C, 4.

Eo ipso tempore Damasistratum cum aliis optimatum expulsum esse coniicio. Quod si verum est, ut est certe veri simillimum, Theopompum, paternae calamitatis socium, tum admodum tenera aetate fuisse oportet. Quae res tantum abest, ut officere nostrae sententiae possit, ut eam etiam confirmare videatur. Nam si quis Photii verba, a quibus omnis haec disputatio profecta est, paullo diligentius consideraverit, non dubito, quin miraturus sit primo stultitiam hominis, qui quot annos Theopompus ab exsilio rediens habuerit, commemoret, quando natus sit, reticeat. Sed postquam nostra disputatione, ut speramus, ad liquidum perductum est, Theopompum infantem atque in ipso vitae limine patria privatum esse: non laudamus sane Photium, qui alterum nos celet, sed rationem tamen perspicimus, cur annum reditus potius quam natalem commemoraverit. Multorum narratur exsilia sine eiusmodi aetatis notatione: illud vero non praetereundum erat, eum, qui a prima infantia patria caruisset, *quadragésimo quinto* demum anno in civium iura rediisse.

Zenonem quidem Stoicum ferunt primo mercaturam facere solitum; tum, eiectum naufragio ad Piraeum, operam Athenis philosophiae dedisse atque illam saepe vocem usurpasse: *Νῦν ἐν πλώῃ, ὅτε ναυαγῆκα*. ²⁾ Ac Theopompo tum optime con-

---

¹⁾ Diod. Sic. XV, 28.

²⁾ Diog. Laert. VII, 4. Seneca de tranq. anim. 14.

suluisse fortunam videmus, quum et ipse, patria ex-torritis, quodam quasi naufragio fortunarum afflictus videretur. Primum quidem Ephesiae Dianae sup-plex factus esse dicitur, ¹⁾ cuius fani vetustissimi maxima apud Graecos religio fuit. ²⁾ Postea Athe-nis, quo tamen vix ante Olympiadem CV., qua in-eunte XIX. vel XX. annorum fuit, videtur conce-dere potuisse, Isocratis rhetoris disciplina uteba-tur, cuius domus illis temporibus, quasi quaedam officina dicendi incredibili discipulorum multitudine maximisque eloquentiae studiis florebat. ³⁾ Qui quum ceteros, qui eius scholas frequentabant, tum Theopompum nostrum ad splendidum quoddam ge-nus dicendi atque ornatum, adstrictum numeris, sententiis argutum conformavit, ingeniisque disci-pulorum universam prope Graeciam gloria sua im-plevit: ⁴⁾ qua motum etiam Aristotelem ferunt, ut cum philosophorum disciplina dicendi praecepta con-

---

¹⁾ Suid. v. *Ἐφορος*.

²⁾ Spanhem. ad Callim. h. Dian. 248. cf. Plut. de vit. aer. alien. c. 3.

³⁾ Cic. Brut. 8. Photius Cod. CLXXVI. T. I. p. 120, 30. Cod. CCLX. T. II. p. 486, 37. τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν ipse sibi obiectum esse dicit Isocrat. π. ἀντιδ. §. 5. T. II. Orr. Attic. Bekk. p. 348.

⁴⁾ Isocratis in docendo gloria effecit, ut nonnulla eius in hoc genus dicta veteribus digna memoratu visa sint: quae ad auctorem suum relata multos libenter h. l. lectu-ros arbitror. Theon. Progymn. p. 51. Cam. Ἰσοκράτης ὁ σοφιστὴς τοὺς εὐφυνεῖς τῶν μαθητῶν θεῶν παῖδας ἔλεγεν εἶναι. Idem p. 54. cll. p. 60. Ἰσοκράτης ὁ ῥήτωρ παρήγει τοῖς γνωρίμοις, προτιμᾷ τῶν γονέων τοὺς διδασκάλους, οἳ οἱ μὲν τοῦ ζῆν μόνον, οἱ δὲ διδάσκαλοι καὶ τοῦ καλῶς ζῆν αἵτιοι γε-γόνασιν. Aphthon. Progymn. p. 4. Cam. Ἰσοκράτης τῆς παι-δείας τὴν ῥῆξιν πικρὰν ἔφη, γλυκῆς δὲ τοὺς καρπούς.

iungeret, ¹⁾ quamquam alii id eum aemulationis contra Platonem studio instituisse dicant. ²⁾

Sed operae pretium est, quosdam illorum commemorare, quos tum Graecia admirabatur: quandoquidem talium tantorumque hominum consuetudine et Theopompi nostri studia incitata atque adiuta esse probabile est, et quasdam eum ex illo condiscipulatu inimicitias suscepisse conicio. Principes igitur Isocraticorum fuerunt Ephorus Cumaeus, quamquam is quidem minus ingenio, ut videtur, quam diligentia conspicuus; Theodectes Phaselita, ³⁾ Naucrates Erythraeus, ⁴⁾ Anaximenes Lampsacenus, ⁵⁾ Cephisodorus, cui Historiam belli sacri ab Anonymo interpr. ad Aristot. Nicom. III. p. 46. b. laudatam non sine magna specie probabilitatis tribuit Ruhnkenius Hist. Crit. Or. Gr. p. 159. et ante eum Ionsius de script. Hist. Philos. I, 13. p. 80. Dubitat, sed, ut equidem arbitror, iniuria Siebelis Epist. ad Lenzium p. XV. Harlesius vero ad Fabric. Bibl. Gr. II. p. 353. belli sacri scriptorem neque eundem cum Isocratis discipulo et incertae aetatis esse existimat. His adde Asclepiadem, *τραγωδοῦμένων* scriptorem, Plutarch. V. X. Orat. p. 237. Werfer. Act. Philol. Monac. T. I. p. 492. sqq. Phi-

---

¹⁾ Cic. Tusc. Disp. I, 4.

²⁾ Theodorus Metoch. Misc. Philos. et Hist. c. 25.

³⁾ De hoc insignis est locus Steph. Byz. p. 692. Pin. observatus iam Ruhnkenio. Add. Goettling. ad Aristot. Polit. p. 291. seq. Natus erat circa Olymp. C. cf. Plutarch. Alex. p. 674.

⁴⁾ Ruhnken. Hist. Crit. p. 160. Naucratem poetam comicum habemus apud Athen. X. p. 399. E.

⁵⁾ Suid. et imprimis Dionys. de Isaeo 19. Vol. V. p. 625.

liscum Milesium, cuius discipulus fuit Timaeus; ¹⁾ Metrodorum, quo praeceptore usus esse dicitur Theocritus Chins. ²⁾ Multi etiam eorum, qui prae-
cipuas in republica Atheniensium administranda par-
tes sustinuerunt, ex Isocratis disciplina perfectam
quandam eloquentiae formam retulerunt; omnes de-
nique, qui dicendo operam darent, repertis ab illo
uberioris exquisitorisque orationis praesidiis aucti
sunt. In hoc numero recensentur Isaeus, Hyperides, ³⁾ Leodamas; ⁴⁾ Demosthenem quoque illius in-
stitutionem appetivisse narrant, sed deterritum in-
genti pretio ad Isaeum se contulisse. ⁵⁾

Sed hi quidem, quamquam ad veram eloquen-
tiae speciem et quasi figuram ab Isocrate ducti, ta-
men etiam domo aliquid attulerunt, nervos, ut ita
dicam, et lacertos orationis, dicendique virtutem ex
scholae umbraculis in lucem forumque, tamquam in
aciem, protulerunt atque ab otii delectatione ad
reipublicae utilitatem traduxerunt. Eorum vero, qui
more institutoque magistri doctam quandam copiam
elegantemque ubertatem, quae deliniret animos, non
percelleret, sequuti sunt, longe clarissimus fuit Theo-
pomus Chius. ⁶⁾ Cuius acerrimo ingenio prudens

---

¹⁾ Suid. v. *Τίμαιος*, Hesych. Miles. p. 59. Orell. De
hoc Philisco aliisque eiusdem nominis erudite disputavit Fr.
Goeller. de Phil. p. 108 sqq. De Philico Corcyraeo adde
Naekium Sched. Crit. p. 18.

²⁾ Suid. s. v. *Θεόκριτος*.

³⁾ Photius T. II. p. 487. 492. 495. Bekk.

⁴⁾ De quo egregie Ruhnkenius l. c. p. 143 seq.

⁵⁾ Plutach. Demosth. c. 5. p. 848. Frcf. Vit. X. Orat.
p. 238. Hutt.

⁶⁾ *Ἐπιφανέστατος πάντων Ἰσοκράτους μαθητῶν*. Dionys.
Epist. ad Pomp. c. 6. Vol. VI. p. 782. cf. Phot. p. 121, 15.

doctor Isocrates sic moderabatur, illi ut frenos se adhibere, Ephoro calcaria admovere diceret. ¹⁾ Similiter Platonem, quum Xenocratem paullo tardiorum cum Aristotelis fervore compararet, dixisse ferunt: τῷ μὲν μύωπος δειλῷ, τῷ δὲ χαλινῷ: ²⁾ eodemque modo de Theophrasto, benigniore vena praedito, et Callisthene, homine tristi et severo, sed parum acuto, Aristoteles iudicavit. ³⁾ Sed Isocrates, quum argumentum illis, in quo elaborarent, subiiciendum esset, considerata utriusque indole, Theopompo historiam rerum Graecarum, quam quo minus inchoatam perficeret, morte interceptus fuerat Thucydides, ⁴⁾ plenam civilium dissensionum agitatamque magnis hominum et virtutibus et vitiis atque ipsa temporum vicinitate commotiorem assignavit; Ephorum ad antiquitatis Graecae memoriam, remotam a partium studiis et invidia, investigandam et placido quodam flumine orationis eruditaque facundia explicandam incitavit. ⁵⁾ Sed de genere dicendi, quo usus est Theopompus, librisque, quos edidit, infra latius erit disputandum. Nunc illud agimadvertamus, eum etiam Platoni videri operam dedisse, eodem credo consilio, quo Demosthenem quoque et multo post Ciceronem discendi caussa in Academiae spatia descendisse accepimus. ⁶⁾ Nam

---

¹⁾ Cic. Brut. 56. de Orat. III, 9. Quintil. J. O. II, 8, 11. Suid. s. v. Ἐφορος.

²⁾ Diog. Laert. IV, 6.

³⁾ Diog. Laert. V. 39. Imitatus est Longin. de Subl. 5. II. p. 7. Oxon.

⁴⁾ Goeller. Vita Thucyd. p. 81.

⁵⁾ Photius T. I. p. 121, 27.

⁶⁾ Cic. Orat. 4. seq. Brut. 31. Plut. Demosth. p. 848.

ne illum philosophiae, Platonicae quidem, admodum fuisse suspicemur, facit libellus, quem postea contra Platonem, acerrimum rhetorum eiusque vitae instituti, quod praeter ceteros Theopompus sequutus est, adversarium, edidit. Quid? quod bellum paene Isocraticorum familia illi sophistarum irrisoni indixisse videatur. Nam Cephisodorus quoque, discipulus et ipse Isocratis, contra Platonem scripsit, ¹⁾ idemque Aristotelem quattuor libris impugnavit. ²⁾

Primum eloquentiae specimen Theopompus dedisse videtur in ludis funebribus, Mausoli, regis Cariae, honori ab eius sorore eademque coniuge Artemisia institutis. Nemo nescit masculam illam feminam, Lygdamis filiam, quae quum Halicarnassensium, Coorum, Nisyriorum et Calydniarum imperium a marito acceptum obtinisset, ne bellicos quidem tumultus pertimuit, Xerxi quoque, quum Graeciae bellum inferret, multum et prudentia et fortitudine profuit. ³⁾ Huius in nomen regnumque saeculo fere post successit illa, de qua nos loquimur, filia Hecatomni, qui quum Mylasis primum dominaretur, ⁴⁾ temporum sub Artaxerxe Mnemone callidus, fere universae Cariae imperium nactus est, nec tamen vel gratia Regis vel minis et imperio moveri potuit, ut Evagoram, ob defectionem magna

---

¹⁾ Dionys. Vol. VI. p. 757.

²⁾ Athen. II. p. 60. D. Themist. Orat. XXIII. p. 285.

³⁾ Herodot. VII, 99. VIII, 87. 88. 101 — 103. Harpocr. et Suid. s. v. Huius Artemisiae nepotem Lygdamem Herodotus regno privavit. Suid. s. v. *Ἡρόδοτος*.

⁴⁾ Strab. XIV. p. 205.

mole belli oppugnatum, ne clam adiuuaret. ¹⁾ Huius domus quum ceterarum rerum copiis esset ornatissima, tum haud exiguum habuit et decus et praesidium numerosam progeniem liberorum. Tres enim fuerunt filii, Mausolus, Idrieus, Pixodarus; filiae duae, Artemisia et Ada. Qui omnes deinceps regnaverunt, ut vere Artemisia de se posset praedicare, quod Archedice, Hippiae filia, ²⁾

— πατρός τε καὶ ἀνδρός, ἀδελφῶν τ' οὐσα τυράννων.

Illorum maximum natu Mausolum, qui quod tempore patri successerit non liquet, magnae satraparum rebellionis, quae sub exitum regni Artaxerxis Mnemonis fuit, socium commemorat Diodorus XV, 90. quum quidem eum πολλῶν ἐρμμάτων καὶ πόλεων ἀξιολόγων κυριεύοντα dicit, ὃν ἐστὶν καὶ μητρόπολιν συνέβαινεν εἶναι τὴν Ἀλικαρνασσόν, ἔχουσαν ἀκρόπολιν ἀξιόλογον καὶ τὰ τῆς Καρίας βασιλεία. ³⁾ Bellum sociale a Rhodiis, Chiis, Cois et Byzantiis contra Athenienses gestum, Olymp. CV, 3. — Olymp. CVI, 1., illi augendae potentiae occasionem dedit. Nam et militem in arcem Rhodiorum induxit, et optimatibus quibusdam ad avertendum imperium populare operam praestitit. ⁴⁾ Atheniensium ad eum legationis, haud dubie huius belli tempore missae, meminit Demosthenes. ⁵⁾ De mortis genere aliquid suspicari possumus ex Isocrat. Philipp. §. 103. 104.

---

¹⁾ Theopompus Philipp. Lib. XII. ap. Phot. C. CLXXVI. Isocrat. Paneg. 43. Diod. XIV, 98. XV, 2.

²⁾ Thucyd. VI, 59.

³⁾ Cfr. Strab. XIV. p. 200. Lucian. Dial. Mort. XXIV.

⁴⁾ Demosth. de Rhod. lib. p. 191. 194.

⁵⁾ c. Timocr. p. 703, 21.

Τ. II. p. 114. s. Bekk. Καὶ μὴν Ἰδριέα γε τὸν εὐ-
 πορώτατον τῶν νῦν περὶ τὴν ἡπειρον (cf. Morus ad
 Isocr. Paneg. p. 100. Spohn. ad eund. p. 132.) προσ-
 ἦκει δυσμενέστερον εἶναι τοῖς βασιλέως (regis Persa-
 rum) πράγμασι τῶν πολεμούντων· ἢ πάντων γ' ἂν εἴη
 σχετιωτάτος, εἰ μὴ βούλοιτο καταλείνσθαι ταύτην
 τὴν ἀρχὴν τὴν αἰκισαμένην μὲν τὸν ἀδελφόν,
 πολέμησασαν δὲ πρὸς αὐτὸν, ἅπαντα δὲ τὸν χρόνον ἐπι-
 βουλεύουσιν καὶ βουλομένην τοῦ τε σώματος αὐτοῦ καὶ
 τῶν χρημάτων ἁπάντων γενέσθαι κυρία. ὑπὲρ ὧν δε-
 διῶς νῦν μὲν ἀναγκάζεται θεραπεύειν αὐτὸν καὶ χρήματα
 πολλὰ καθ' ἕκαστον ἐναυτὸν ἀναπέμπειν κ. τ. λ. Hinc
 indicare licet, quid valeant illa Diodori XVI, 42.
 quibus Idrieus, ut φίλος καὶ σύμμαχος Περσῶν ἐκ
 προγόνων, praedicatur. Ceterum eodem Diodore
 teste Lib. XVI, 36. defunctum esse Mausolum Olymp.
 CVI, 4. supra monuimus. Quo tempore quum Ar-
 temisia regnum suscepisset, Demosthenes Athenien-
 ses hortatus est, ut populum Rhodiorum in liberta-
 tem vindicarent: quod tum factum esse, quum Ochus
 priorem in Aegyptum expeditionem, quae successu
 caruit, ingressus esset, (Olymp. CVII, 2.) ex ipsa
 Demosthenis oratione colligitur. ¹⁾ Eodem anno,
 luctu et tabe confecta, amantissima viri uxor deces-
 sit, ²⁾ regnumque fratri Idrieo reliquit. Huic Olymp.
 CIX, 1. successit, quae ei nupta fuerat, minor natu
 soror Ada, ³⁾ quam frater Pixodarus eiecit initaque

¹⁾ de Rhod. lib. §. 11. 12. Bekk. p. 193, 18. coll. Diod.
 XVI, 40. Dionys. Halic. Epist. ad Amm. Vol. VI. p. 726.

²⁾ Cic. Tusc. Disp. III, 31. Strab. XIV. p. 201. Diod.
 XVI, 42. 45. Isocr. Phil. §. 103. 104. Phot. Lex. s. v.
 Ἰδριεύς.

³⁾ Diod. XVI. 69. coll. XVII, 24.

cum Persis societate regnum obtinuit. ¹⁾ Hunc puerum, una cum fratre Mausolo graviter aegrotantem, Dexippus Cous medicus sanitati restituit, ea conditione, ut Hecatomnus pater a bello contra Coos desisteret. ²⁾ Pixodaro (Olymp. CXI, 1.) defuncto, Orontobates satrapa, quem sibi generum adsciverat, etiam Halicarnasso potitus est. Interim Ada Alinda retinuit, quumque Alexander, victis ad Granicum Persis, has regiones attigisset, tum illi et Alinda tradidit et contra rebelles operam pollicita est, et vero ab rege impetravit, ut se adoptari ab ipsa pateretur. ³⁾

Sed redeamus ad Mausolum, cuius quanta apud uxorem caritas fuerit, accipe a Gellio: ⁴⁾ *Is Mausolus ubi fato perfunctus est et inter lamenta et manus uxoris funere magnifico sepultus est, Artemisia, luctu atque desiderio mariti flagrans uxor, ossa cineremque eius mixta odoribus contusaque in pulveris faciem aquae indidit ebibitque multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur.* Tum etiam nobile illud sepulcrum, ex quo similis magnificentiae opera Mausolei apud Romanos nomen duxerunt, ⁵⁾ inter septem orbis spectacula numeratum exstruxit. ⁶⁾ Quod quum dedicaret, propositis ami-

---

¹⁾ Diod. XVI, 74.

²⁾ Suid. v. *Διξίππος* Eundem commemorat Plut. Alex. 10. ubi male scribitur *Πηξόδορος*. Cfr. Wesseling. ad Diod. T. II. p. 139.

³⁾ Diod. XVII, 24. Strab. XIV. p. 201. Arrian. de Exped. Alex. I, 23, 8—12. Adde Plutarch. Alex. 22.

⁴⁾ Noct. Att. X, 18.

⁵⁾ Paus. VIII, 16, 3.

⁶⁾ Gell. I. c. et intpp. adde Strab. XIV. p. 200. 201.

plissimis praemiis, ἀγῶνα illum instituit, in quo decertans Theopompus cum Theodecte, Naucrante atque Isocrate, ut equidem arbitror, Apolloniate vicisse dicitur. ¹⁾ Quod Apolloniatem Isocratem potius quam nobilem illum Atheniensem eundemque praeceptorem Theopompi superatum esse existimo, in eo mihi discors Ruhnkenio (Hist. Crit. p. 161.) sententia est. De qua ne quid dubitationis relinquatur, amplius dicendum est. Altera igitur sententia, quae Theopompum cum praeceptore suo committit, tres habet auctores, sed eos parum locupletes, Pseudo-Plutarchum, Gellium, Porphyrium. Quorum quem primo loco nominavi, Pseudo-Plutarchum ²⁾ satis constat ceterorum argumentorum ponderi tamquam cumulum adicere posse, rem eiusmodi, in qua multa sunt, quae repugnare videantur, sua solius auctoritate confirmare non posse. Secundus est Gellius, cuius verba ³⁾ qui paullo accuratius consideraverit, intelliget profecto, hunc testem, utram in partem aliarum rationum gravitas inclinaverit, eo et ipsum cessurum. Sed his ne Ruhnkenius quidem multum tribuit. Relinquitur Porphyrius, cuius verbis minime ambiguis motum esse Ruhnkenium non miror. Exstat locus apud Eusebium: ⁴⁾ Καίτοι ὑπερφρονεῖ (ὁ Θεόπομπος) τὸν Ἰσοκράτην, καὶ νενικῆσθαι ὑφ' ἑαυτοῦ λέγει κατὰ τὸν ἐπὶ

---

¹⁾ Suid. s. v. Ἰσοκράτης. Tom. II. p. 151.

²⁾ V. X. Orat. p. 240.

³⁾ Ea sic habent: *Ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua praestabili, Theopompus, Theodectes, Naucrates. Sunt etiam, qui Isocratem ipsum cum iis certavisse memoriae mandaverint.*

⁴⁾ Euseb. Praep. Evang. X, 3. p. 464. C. ed. Colon.

Μαυσώλῳ ἀγῶνα τὸν διδάσκαλον. Quae 'si 'ex illius, cuius sub nomine venditantur, auctoritate iudicamus: actum est. Sin eam vel Porphyrii vel Eusebii fidem esse agnoscimus, quae in verba singula non nimis sollicita sit: ¹⁾ id puto obtinebimus, nominis errore iam olim nonnullos deceptos esse. Audiamus primum Photium: συνακμάσαι δὲ λέγει αὐτὸς (Theopompus) ἑαυτὸν Ἰσοκράτῃ τε τῷ Ἀθηναίῳ καὶ Θεοδόκῃ τῷ Φασηλίτῃ καὶ Ναυκράτῃ τῷ Ἐρυθραίῳ, καὶ τούτους ἅμα αὐτῷ τὰ πρωτεῖα τῆς ἐν λόγοις παιδείας ἔχειν ἐν τοῖς Ἑλλήσιν· ἀλλὰ Ἰσοκράτην μὲν δι' ἀπορίαν βίου καὶ Θεοδόκην μισθοῦ λόγους γράφειν καὶ σοφιστεύειν, ἐκπαιδεύοντας τοὺς νέους ἀκκείθεν καρπούμενους τὰς ἀφελείας· αὐτὸν δὲ καὶ Ναυκράτην, αὐτάρκως ἔχοντας ἐν τούτοις αἰετὴν διατριβὴν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν καὶ φιλομαθεῖν ποιῆσθαι, καὶ ὥς οὐκ ἂν εἴη αὐτῷ παράλογον ἀντιποιοῦμενα τῶν πρωτείων. Tum multitudinem scriptorum suorum commemorat, nominisque claritudinem, quam orationibus suis in universa Graecia consequutus sit. Ταῦτα αὐτὸς περὶ αὐτοῦ λέγων, pergit Photius, τοὺς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἔχοντας ἐν λόγοις τὸ πρωτεύειν πολὺ καταδεστέρους ἀποφαίνεται τῶν καθ' ἑαυτὸν οὐδὲ τῆς δευτέρας τάξεως ἀξιουμένων, καὶ τοῦτο δῆλον εἶναι φησι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν παρ' ἑκατέρους ἐκπεπονημένων καὶ καταλειμμένων λόγων· πολλὴν γὰρ τὴν τοιαύτην παιδευσιν ἐπίδοσιν λαβεῖν κατὰ τὴν αὐτοῦ ἡλικίαν. Vides, opinor, hominem gloriosum et magniloquum hand dubitanter principem sibi inter oratores sui aevi locum vindicare, ipsique Isocrati se anteferre, quod is, minus amplis rei familiaris facultatibus instru-

---

¹⁾ cf. quos laudat Marcius ad Ephor. p. 71.

ctus, erudiendis iuvenibus quaestum facere coactus esset. Atque in prooemio historiarum suarum Theopompum a ceterorum scriptorum reprehensione exordium duxisse Dionysius narrat. ¹⁾ Huc adde, quod diserto Ciceronis aliorumque testimonio constat, Isocratem Atheniensem foro publicaque dicendi exercitatione caruisse, de quo admonuit Taylorus. ²⁾ Quodsi ipse illud Theopompus memoriae prodidisset, non potest non mirum videri, quod umquam de Isocrate Atheniensi dubitatum sit: nam minime constantem famam fuisse ex Gellio liquet. Itaque mihi quidem Porphyrius eundem sane Theopompi locum ac Photius respexisse videtur; sed eum aut ipse parum accurate inspexit, aut incertum rumorem sequutus est, quales, ubi semel existerunt, plerorumque socordia sustentati propagantur. Quae si Ruhnkenius satis perpendisset, non dubito, quin neque Porphyrii testimonium nimis magni fecisset, et Taylora (Lectt. Lys. c. III. p. 232. seq. T. VI. ed. Reisk.) minus acriter obloquutus fuisset.

In victrici igitur illa oratione quas laudes Mausoli expositas fuisse probabile est, eas Theopompus in historia sua illi minime tribuendas putavit.

---

¹⁾ Antiq. Rom. I, 1. Idem fuit Timaeus (Diod. Sic. XIII, 90.) qui apud Longinum de Sublim. IV. p. 13. Ox. ἀλλοτριῶν μὲν ἐλεγτικώτατος ἀμαρτημάτων, ἀναπαίσθητος δὲ τῶν ἰδίων dicitur.

²⁾ En tibi ipsius Pseudo-Plutarchi verba p. 236. ἐπεὶ δ' ἡνδράθη ('Ισοκράτης), τῶν μὲν πολιτικῶν πραγμάτων ἀπέσχετο, ἰσχνόφωνός τ' ὦν καὶ εὐλαβὴς τὸν τρόπον —, ἄλλοις δὲ μεμελετηκῶς φαίνεται, ἕνα δὲ μόνον εἰπῶν λόγον, τὸν περὶ τῆς Ἀντιδόσεως. cfr. Phot. Cod. CCLX. T. II. p. 486, 20.

Harpocrat. s. v. *Μαύσωλος*. (Tom. I. p. 118, Lips.)
 φησὶ δὲ αὐτὸν (Mausolum) *Θεόπομπος* μηδενὸς ἀπέ-
 χεσθαι πράγματος χρημάτων ἕνεκα. Sed hic verita-
 tem sectatus est: tum id maxime operam dedit, ut
 placeret. Atque ut equidem opinor, ab illa primum
 Mausoli laudatione illius nomen increbruit, mox
 gloria universam Graeciam pervasit. Nam ille cla-
 rissimas eius terrae urbes et loca ludorum celebri-
 tate frequentissima adiens, quum in concione non
 liceret de rebus vel pace vel bello utilibus orare,
 legem vel suadere vel dissuadere, civem improbum
 ac perniciosum apud iudicem persequi, calamitosis
 opitulari, fictas tractabat controversias atque in eo
 genere versabatur dicendi, quod Graeci *ἐπιδεικτικὸν*
 appellaverunt, quia quasi ad inspiciendum factum
 videretur.¹⁾ Sed praestat ipsum audire Theopom-
 pum: sic enim apud Photium de se praedicat: ὥς
 οὐκ ἂν εἶη αὐτῷ παράλογον ἀντιποιοῦμένῳ τῶν πρω-
 τείων, οὐκ ἐλαττόνων μὲν ἢ δις μυρίων ἐπὶ τούτοις ἐπι-
 δεκτικούς τῶν λόγων συγγραψαμένῳ· πλείους δὲ ἢ ἑ-
 μυριάδας, ἐν οἷς τὰς τε τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων
 πράξεις μέχρι νῦν ἀπαγγελλομένας ἔστι λαβεῖν· ἔτι δὲ
 καὶ διότι οὐδεὶς ἔστι τόπος κοινὸς τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲ
 πόλις ἀξιοχρεῶς, εἰς ἣν αὐτὸς οὐκ ἐπιδημῶν καὶ τὰς
 τῶν λόγων ἐπιδείξεις ποιούμενος οὐχὶ μέγα κλέος καὶ
 ὑπόμνημα τῆς ἐν λόγοις αὐτοῦ κατέλιπεν ἀρετῆς. In
 quo quum morem imitaretur sophistarum, eo ta-
 men ab horum consuetudine discessit, quod non
 quaestus faciendi caussa, ut illi, declamabat, sed
 eloquentiae famam ore ac laudibus Graecorum ferri
 cupiebat. Sed hoc genus ad ostentationem maxi-
 me ingenii et quandam fugitivam voluptatem com-

---

¹⁾ Cic. Orat. 12. cf. Thorbecke de Asinio Poll. p. 90. seqq.

positum haud facile ad posteritatis memoriam adspirat: quamobrem Theopompi quoque orationes, quamvis numero haud paucae, interciderunt.

Non praetereunda est hoc loco scita observatio Ruhnkenii (Hist. Crit. p. 159.), plerosque Isocratis discipulos ad historiam scribendam se contulisse: in qua regnat suave illud genus et concinnum, narrationis tenore, tamquam pellucido amni, sponte fluens nec usquam adhaerescens, quod illi ex Isocratis disciplina retulerunt. Atque Ephoro quidem et Theopompo, ut supra diximus, ipse designavit Isocrates argumenta quae tractarent. Nunc hoc monendum est, Theopompum et mature historiam scribere aggressum esse, neque ulli sumptui aut labori pepercisse, ut et rerum fides ac veritas constaret, neque orationis elegantia et iucunda legentibus argumenti varietas desideraretur. Itaque ne nescirent lectores, (quamquam nemo potuit, qui vel obiter librum inspexisset, ignorare) ipse scriptum reliquit, ¹⁾ seque non solum magnas in omnis generis apparatus impensas fecisse, verum etiam multa ipsum vidisse atque cum iis, qui tum principem in civitatibus locum obtinerent, et imperatoribus et oratoribus et philosophis colloquutum esse dixit. Alexandro notum acceptumque fuisse supra vidimus: ego credo etiam Philippo, quem encomio

---

¹⁾ Hoc colligitur ex Dionys. Epist. ad Pomp. Vol. VI. p. 783. δῆλος γάρ ἐστιν, εἰ καὶ μὴ δὲν ἔγραψε, πλείστην μὲν παρσκευὴν εἰς ταῦτα παρεσκευασμένος, μεγίστας δὲ δαπάνας εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν τετελεώς etc. Cfr. Athen. III. p. 85. A. — Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ἀνδρὸς φιλαλήθους καὶ πολλὰ χρήματα καταναλώσαντος εἰς τὴν περὶ τῆς ἱστορίας ἐξέτασιν ἀκριβή.

celebravit. ¹⁾ Disertis tamen verbis qui ea de re mentionem iniecerit, veterum scriptorum reperio neminem: nisi huc trahere velis Sozomenum, inter doctos homines, quos reges muneribus honoribusque prosequuti sint, etiam Theopompum referentem. ²⁾ Nam de Polybio infra videbo, qui quum multis nominibus Theopompum graviter invidioseque accusavit, tum vero hoc ausus est scribere, Philippi eum gratiam captasse et lucri cupiditate motum, relicta quam inchoaverat rerum Graecarum historia, ad res Philippi scribendas transiisse.

Difficile fuit Theopompum effugere reprehensionem, propterea quod non solum manifesta scelera quum singulorum hominum, tum civitatum acerrime exagitaret, verum etiam latentia vitia detegeret, causas cuiusque rei reconditas investigaret, neque improbos homines specie virtutis se iactare pateretur. Quo factum est, ut nonnullis invidus ac maledicus videretur: ex quo in multorum offensiones atque odia incidit gravesque inimicitias suscepit.

Atque his, quas scriptorum suorum libertate contraxit, magna accessit in republica dissensio ac contentio cum *Theocrito Chio*, ³⁾ qui et ipse Isocraticae disciplinae alumnus, eas partes fovisse vi-

---

¹⁾ Theon. progymn. p. 77. Cam.

²⁾ Sozomen. Hist. Eccl. L. I. p. 394. B. ed. Vales. οὐ τοιοῦτοι (qualem se Theodosius Imp. erga scriptores gessit) Κρητῶν οἱ πάλαι ἐγένοντο περὶ τὸν αἰδῖμον ἐκείνων "Ὀμηρον, ἢ Ἀλεξάνδαι περὶ Σιμωνίδην, ἢ Διονύσιος ὁ Σικελίας τύραννος περὶ Πλάτωνα τὸν Σικεράτους ἐταῖρον, ἢ Φίλιππος ὁ Μακεδῶν περὶ Θεόπομπον τὸν συγγραφεύα.

³⁾ Strab. XIV, 1. p. 183. Suid. s. v. Jonsius de Script. Hist. Philos. I, 9. IV, 3.

detur, quae Alexandro Macedoni adversabantur. Itaque et Aristotelem, huius praeceptorem, notavit epigrammate, cuius partem Diogenes Laert. V, 11. partem Plutarchus de exsilio Tom. X. p. 376. Hutt. servavit, integrum exhibet Euseb. P. ε. XV, 1.

Ἑρμείου εὐνούχου ἰδ' Εὐβούλου ἅμα δούλου
Σῆμα κενὸν κενόφρων τεύξεν Ἀριστοτέλης,
Ὅς διὰ τὴν ἀκρατὴ γαστρός φύσιν εἴλετο ναίειν
Ἄντ' Ἀκαδημείας Βορβόρου ἐν προχοαῖς.

Et Anaximenem Lampsacenum, ex eadem Isocratis domo profectum, eundemque Alexandri comitem, insectatus est. Stobaeus Serm. XXXVI. p. 217, 44. Gesn. Θεόκριτος Ἀναξιμένους λέγειν μέλλοντος, Ἀρχεται, εἶπε, λέξεων μὲν ποταμός, τοῦ δὲ σταλαγμός. Athen. Epit. L. I. p. 21. c. Ἑρμῖππος δὲ φησι, Θεόκριτον τὸν Χίον ὡς ἀπαίδευτον μέμφεσθαι τὴν Ἀναξιμένους περιβολήν. Et fuit omnino dicax homo et ingeniosus. Stob. Serm. CXXIII. p. 617, 49. Gesn. Θεόκριτος ἐν περιδείπνῳ τοῦ πενθοῦντος λαϊμάργως ἐσθίοντος, Θάρῃ βέλτιστε, εἶπεν· οὐ σοὶ μόνῳ ταῦτα γέγονεν. Idem dicterium, sed paullo immutatum refert Athenaeus L. VIII. p. 344. B. Gesnerus, „Iocus, ait, est in ambiguitate. Nam verba ista, Non ad te solum haec pertinent, ad convivium commune, tum ad communem mortis conditionem referri possunt.” Recte: est enim oratio consolantium. Cicero Tusc. Disp. III, 33. *Ne illa quidem consolatio firmissima est, quamquam et usitata est et saepe prodest: Non tibi hoc soli.* Similem ex ambiguo lusum eiusdem refert Athenaeus l. c. Τοῦ δ' αὐτοῦ (Dioclem helluonem dicit) καὶ τὸν ἀγρὸν καταβεβρωκότος εἰς ὀψοφαγίαν, ἐπειδὴ θερμόν ποτε καταβροχθίσας ἰχθὺν ἔφησε τὸν οὐρανὸν κατακαυθῆναι· Λοιπὸν, ἔφησεν, ἐστίν, ὁ Θεόκριτος, σοὶ καὶ τὴν θά-

θάλασσαν ἐκπεῖν καὶ ἔσθ' ἅπαντα τὰ μέγιστα ἡφανικώς, γῆν καὶ θάλασσαν καὶ οὐρανόν. Alia vide apud Stobaeum Serm. II. p. 31, 42. IV. p. 56, 25. XXI. p. 176, 38. XXXIII. p. 214, 36. LXXXI. p. 473, 21. Plutarch. Symp. II, 1, 4. Ne ipsi quidem Alexandro pepercit; sed Antigono illi lusco, qui ad Ipsum cecidit, quum facetias suas admovere ausus esset, huius iussu interfectus est. Plutarch. de educ. lib. T. VII. p. 41. seq. Symp. II, 1, 9. Macrob. Sat. VII, 3.

Theocritus igitur quum se adversarium Theopompi professus esset, hic illum in epistolis vel praeceptis ad Alexandrum scriptis, ut hominem luxuriosum atque ex turpissima inopia malis scilicet artibus et populari assentatione ad splendidam fortunam evectum accusavit. ¹⁾ Omnino his epistolis quum multa de statu Graeciae ad Alexandrum retulisse, ²⁾ in hisque maxime illi, propter quam male audiebat, maledicentiae indulsisse videatur, ³⁾ magnam sibi invidiam conflavit. Qua inimicissime usus est Anaximenes Lampsacenus, qui nescio qua de caussa Chio nostro iratus, librum conviciis in Athenienses, Spartanos et Thebanos refertum Theopompeo genere dicendi composuit inscriptoque illius nomine evulgavit. ⁴⁾ Ex quo ingens omnium adversus Theopompum odium exstitit. Mortuo igitur Alexandro (Olymp. CXIV, 1.), ⁵⁾ cuius ipsum

¹⁾ Athen. VI. p. 230. F.

²⁾ Athen. XIII. p. 586. C. 595. A.

³⁾ Cic. ad Att. II, 6. Dionys. Vol. VI. p. 786.

⁴⁾ Pausan. VI, 18, 3. p. 496. Suid. s. v. Ἀναξιμένης.

⁵⁾ Ante Chr. 323. d. 11. vel 13. Junii, ex rationibus Lud. Ideler, *Viele* multis mihi nominibus colendi, Handb. d. mathem. u. techn. Chronologie Tom. I. p. 406 seqq.

amicitia et reddiderat patriae et contra melevolorum impetum defenderat, quum undique eiectus in Aegyptum veniret, non multum abfuit, quin iussu Ptolemaei, Soteris puto, ut homo male curiosus et novarum rerum cupidus interficeretur. Sed tum quidem amicis quibusdam deprecantibus evasit.¹⁾ Iidem vero amici utrum veniam illi in Aegypto manendi impetraverint, an alio discedere coactus sit, non reperio a veteribus proditum memoriae. Certe non magno temporis spatio superstitem Alexandro fuisse verisimile est: nam Marxio (ad Ephor. p. 23.) vix iam puto quemquam adsensurum, qui Theopompum aut aequavisse Ephori annos aut proxime ab iis abfuisse existimavit.

Exposita Theopompi vita, scriptorum eius succedat recensio. Huius disputationis fundamentum facere visum est Suidam, ad quem quae ex ceteris auctoribus eruuntur, conferri exigique poterunt. Sed ipsa Suidae verba apponam (Tom. II. p. 178. Kust.):

Θεόπομπος Χῖος, ῥήτωρ, υἱὸς Λαμασιστράτου, γεγονώς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναρχίας Ἀθηναίων, ἐπὶ τῆς ἐννενηκοστῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος, ὅτε καὶ Ἐφορος, Ἰσοκράτους ἀκουστής. ἅμα Ἐφόρῳ ἔγραψεν ἐπιτομὴν τῶν Ἡροδότου ἱστοριῶν ἐν βιβλίοις β'. Φιλιππικὰ ἐν βιβλίοις οβ'. Ἑλληνικὰς ἱστορίας. ἐπονται δὲ ταῖς Θουκυδίδου καὶ Ξενοφώντος, καὶ εἰσιν ἐν βιβλίοις ια', ἔχουσαι τὰ ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου λοιπὰ. Ἐγράψαι δὲ καὶ ἕτερα πλείστα. Eadem habet Eudocia Viol. p. 230.

---

¹⁾ Photius T. I. p. 120, 25.

Primo igitur loco commemoranda est *ἘΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ἩΡΟΔΟΤΟΥ ἹΣΤΟΡΙΩΝ*, libris duobus: quam una cum Ephoro scripsisse dicitur. Sed dudum monuerunt viri docti, interpunctionem apud Suidam mutandam esse hoc modo: *Ἱσυχράτους ἀκουστής ἅμα Ἐφόρου. Ἐγραψεν ἐπιτομὴν τῶν Ἡροδότου ἱστοριῶν* etc. Primus hoc vidit Jo. Meursius ad Apollon. Dysc. Hist. Comment. c. X., probavit Ruhnkenius Hist. Crit. Or. Gr. p. 164. Marxius ad Ephor. p. 34. Ac quæ Ruhnkenius ex Grammatico Sangermanensi MS. laudavit, ex hac Epitome Herodotea petita, ea nunc edita sunt in Bekkeri Anecd. Graec. Vol. I. p. 80, 27. p. 104, 16. p. 115, 18. Eandem Suidas et Photius aliquoties citant: sed horum loca in fragmentorum collectione exhibebuntur. Vossium non refello, qui istam Epitomen iunioris cuiusdam Theopompi putabat. Constat, quid de Herodotea suavitate narrandi antiqui rhetores iudicaverint; et Theopompum credibile est, ut aliquid inde coloris suae orationi conciliaret, hanc operam suscepisse. Sed diutius iam in hac quasi proludentis maioribus operibus iuvenili, ut videtur, exercitatione haeremus. — Nunc hoc mihi veniae dabitur, ut, relicto Suidae ordine, deinceps *ΕΛΛΗΝΙΚΑΣ ἹΣΤΟΡΙΑΣ* ponam. Has Thucydidis historiam excipere recte dicit Suidas, consentientibus Marcellino Vit. Thucyd. §. 45. Anonymo de V. Thucyd. §. 5. ed. Goeller. et Diodoro Sic. XIII, 42. Sed idem et Xenophontis historiam eadem continuari male addit, et in numero librorum errat. Neque enim *undecim libros* Hellenica Theopompi habuerunt, sed *duodecim*, teste Diodoro l. c. et XIV, 84. quibus spatium septendecim annorum inde a pugna ad Cynossema usque ad navale proelium ad Cnidum (Olymp. XCII, 2. —

Olymp. XCVI, 3.) complexus est. ¹⁾ Nolim tamen cum Heynio ²⁾ libro XII^{mo} Historiae Graecae ea exposita fuisse putes, quae tamquam ex libro XII^{mo} Philippicorum ducta retulit Photius Cod. CLXXVI., quamquam etiam Wesselingium ad Diod. Sic. T. I. p. 573. seq. ista turbant adeo ut a Callisthene petita suspicaretur. Ceterum Historiae Graecae scribendae auctor fuerat Theopompo Isocrates. Photius Tom. I. p. 121. Saepe utriusque, et Xenophontis et Theopompi, opus una commemorantur ³⁾ sic ut, uter utro praestantior sit, dubitetur. Ac fuit in recentiore Graecia ridiculum quoddam genus hominum, qui se in plagiis ac furtis veterum scriptorum indagandis sagaces videri vellent. Qui nec Theopompum huius criminis ⁴⁾ immunem dimiserunt: in quo multa eius generis Pollio quidam ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Ἰχνεύται exagitasse dicitur. ⁵⁾ Sequuntur ΦΙΛΙΠΠΙΚΑ, longe clarissimum operum Theopompi, quod forsitan ab ipso auctore nomine ἹΣΤΟΡΙΤΗΝ vel ΛΟΓΩΝ ἹΣΤΟΡΙΚΩΝ inscriptum fuerat. Illum titulum usurpat Athen. III. p. 77. D.

---

¹⁾ Diod. XIII, 42. T. I. p. 573. Θεόπομπος δὲ καὶ Θεόπομπος, ἀφ' ὧν ἀπέλιπε Θουκυδίδης, τὴν ἀρχὴν πεποιήται· καὶ Θεόπομπος περιέλαβε χρόνον ἐτῶν τετραράκοντα καὶ ἑκατὶ, Θεόπομπος δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις διελθὼν ἐπ' ἑτὶ ἑπτακαίδεκα καταλήγει τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν περὶ Κνίδον ναυμαχίαν, ἐν βιβλίοις δυοκαίδεκα. Cfr. Polyb. VIII, 13.

²⁾ In Comm. III. de font. et auct. hist. Diod., in Comment. Soc. Goett. Vol. VII. cl. philol. p. 111. h.

³⁾ Theon. progymn. p. 17. Cam. Euseb. Praep. Evang. X, 3. p. 465. B. ed. Colon.

⁴⁾ Porphyr. ap. Euseb. Praep. Evang. X, 3. p. 464. C.

⁵⁾ Euseb. Praep. Evang. X, 3. p. 467. D, ubi Πολίων vocatur, cf. Thorbeck. de Asin. P. p. 2. 28. 29.

p. 85. A. IV. p. 144 F. et alibi, hunc Photius Cod. 176. Diodorus (XVI, 3.) τὰς περὶ Φιλίππων ἱστορίας vocat, et ceteri saepissime Φιλίππικα. In his sui aevi historiam comprehenderat, ita quidem, ut in Philippi Amyntae f. rebus tanquam habitaret, simulque et Graecarum civitatem historiam adiungeret, et barbarum res gestas enarraret, et in omnem antiquitatis memoriam evagaretur. Quo factum est, ut et praesentium rerum necessitati consulere, et multiplicitis cognitionis utilitatem assequeretur, et huic operi tum ex varietate rerum tractatarum eruditam quandam delectationem, tum ex gravitate dignitatem conciliaret. Ac quantam ille cupidus talium rerum copiam proposuerit, Dionysius testatur, Vol. VI. p. 783. γινώῃ δ' ἂν τις αὐτοῦ τὸν πόνον, ἐνθυμηθεὶς τὸ πολύμορφον τῆς γραφῆς. Καὶ γὰρ ἐθνῶν εἰρηκτικὰ οἰκισμοὺς, καὶ πόλεων κτίσεις ἐπελήλυθε, βασιλείων τε βίους καὶ τρόπων ἰδιώματα δεδήλωκε, καὶ εἴτι θαυμαστόν ἢ παρόδοξον ἐκάστη γῇ καὶ θάλασσα φέρει, συμπεριέληπεν ἐν τῇ πραγματείᾳ. Καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ ψυχαγωγίαν ταῦτ' εἶναι μόνον· οὐ γὰρ οὕτως ἔχει· ἀλλὰ πᾶσιν, ὥς ἔπος εἰπεῖν, ὠφέλειαν παρέχει. Hanc tantam rerum multitudinem ac varietatem Theopompus per LVIII libros disposuit, teste Diodoro Lib. XVI, 3. Quamquam ingenti ab hoc spatio dissidet Suidas, qui LXXII. libros fuisse tradit. Sed cum Diodoro consentit Photius: quos nec nobis contemnendos auctores existimo. Etenim ne dicam, tum ceterorum passim librorum fragmenta a veteribus scriptoribus laudari, tum librorum XXXVIII — LVII. singulorum quaedam servata esse, ultra nullius ne vestigium quidem ullum indagari, vide an Suidae erroris fontem detexerim. Quinquaginta octo enim Philippicorum libris si duos Epitomes Herodoteae et duodecim Hellenicorum addideris, LXXII. illi, quos

iste numeravit, efficiuntur. Quo animadverso fortasse quis adduci possit, ut a quibusdam haec tria opera sub communi nomine *Ἱστορικῶν Λόγων* coniuncta fuisse suspicetur. Quamquam equidem in tanta illius scriptoris negligentia vereor, ne ex eiusmodi commentis parum certa fieri coniectura queat.

In illis igitur amplissimis uberrimisque historiae Philippicae voluminibus quum Theopompus multa ex recondita annalium memoria, multa ex accuratior rerum naturae cognitione, quae tum incredibiles fecerat progressus, praeter ordinem temporis vellet exponere, saepius usus est *digressionibus*, quas *παρεκβάσεις* vel *παρεκτροπές* ¹⁾ Graeci rhetores dixerunt. ²⁾ Quod genus quum ne Thucydides quidem, adstrictus ille atque in ipsa necessitate et rerum et verborum consistens, damnaverit: ³⁾ non mirum est post illum cupidius esse tractatum, quod et *πολυμαθεία* huius aetatis magnum campum patefaceret, et aptum relaxandis lectorum animis videretur. Verumtamen Theopompus sic in eo genere versatus est, non ut requiescendi lectoribus occasionem praeberet, sed ut errare oratio videretur et in viam aegre rediret. Theo Progymn. p. 33. Cam. *παρατητέον δὲ καὶ τὸ παρεκβάσεις ἐπιεμβαλλέσθαι μετὰ διηγήσεως μακράς. Οὐ γὰρ ἀπλῶς χρὴ παραιτεῖσθαι, καθάπερ ὁ Φίλιστος.* ⁴⁾ *(ἀναπάνει γὰρ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν) ἀλλὰ τὴν τηλικαύτην τὸ μῆκος, ἥτις ἀπαλ-*

---

¹⁾ Dionysius Epist. ad Pomp. p. 787. *ἔστι δὲ αὖ καὶ κατὰ τὸν πραγματικὸν τόπον ἀμαρτάνει καὶ μάλιστα κατὰ τὰς παραβολάς.* Scribendum videtur κ. τ. *παρεκβολάς.*

²⁾ Photius T. I. p. 121, 35. Dionys. de vet. script. censur. III, 3. Vol. V. p. 429.

³⁾ Ipse *ἐκβολὴν λόγου* vocat, I, 97. ubi cf. Goeller.

⁴⁾ Cf. Goeller. de Philist. p. 133. 139.

λοτριοὶ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροαμένων, ὥστε δεῖσθαι πάλιν ὑπομνήσεως τῶν προειρημένων, ὡς Θεόπομπος ἐν ταῖς Φιλιππικαῖς. Δύο γάρ που καὶ τρεῖς καὶ πλείους ιστορίας ὅλας κατὰ παρέχβασιν εὐρίσκομεν, ἐν αἷς οὐχ ὅπως Φιλίππου, ἀλλ' οὔτε (1. οὐδὲ) Μακεδόνοσ τινὸς ὀνομά ἐστιν. Quamquam a Theonis reprehensione haud scio an vindicet Theopompum locuples auctor Dionysius, utrumque Theopompi opus, Hellenica et Philippica, ita fuisse dispositum affirmans, minime ut animum distraheret: Vol. VI. p. 783. ἀμφότεραι γάρ εἰσιν εὐπαρακολούθητοι. Longior sane fuit digressio de rebus Dionysiorum, tribus libris (XLI—XLIII.) comprehensa, auctore Diodoro (Lib. XVI, 71.), qui si eam *quinquaginta* annorum historiam continere affirmat, aut parum accurate loquutus est, quum narrationis initium ἀπὸ τῆς Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου τυραννίδος fieri, eandem εἰς τὴν ἑκπτωσιν Διονυσίου τοῦ νεωτέρου desinere dixit, aut erravit. Ac monuit ea de re iamdudum Ionsius de Script. Hist. Philos. I, 9. In libro XXV. quae de pace cum Persis inita contra Graecorum et maxime Atheniensium opinionem scripsit, nisi per digressionem explicari non potuerunt. Theon. Progymn. p. 13. seq. Ochi expeditio contra rebelles in Cyprio, Syria, Phoenice, Aegypto suscepta Olymp. CVII. occasionem prae-buisse videtur Theopompo in libro XII^{mo} Philippicorum tum de prioribus Persarum in eas terras expeditionibus, tum de iis, quae antiquitus e Graecia in easdem exierint, coloniis disserendi. Qua de re quum latius sit ad excerptum Photii Cod. CLXXVI, in fragmentis disputandum, nunc quae dici possunt reticemus. Id tamen dicendum est hoc loco, digressionum Theopompearum ratione satis perspecta neque Wesselingium scripturum fuisse, quae scripsit ad Diod. Sic. T. I. p. 573. et Spohnium l. l. paullo

confidentius de his, quae ex Libro XII. retulit Photius, statuere debuisse. Ad eandem Ochi expeditionem retulerim fragmentum apud Longinum de Sublim. sect. XLIII. p. 150. seqq. Oxon. (p. 144. Weisk.) ubi miror Toupium (p. 369.) de Epitome Herodotea et Cambysis in Aegyptum descensu cogitantem, cuius opinionem in Fabricii Bibl. Graec. T. II. p. 333. not. t. securus retulit Harlesius. — Extremo libro X^{mo} Theopompus notitiam demagogorum Atticorum adiecerat: eamque partem nonnulli a reliquo corpore separaverunt. Athen. IV. p. 166. D. Quorum de sententia Schol. Lucian. T. I. p. 142. citavit Theopompum ἐν τῷ περὶ Δημαγωγῶν. Atque eorundem Philippicorum partem fuisse ΘΑΥΜΑΣΙΑ, quae dicuntur, Theopompi, *) vel e Dionysii verbis supra adscriptis intelligas: καὶ εἴ τι θαυμαστὸν ἢ παράδοξον ἐκάστη γῆ καὶ θάλασσα φέρει, συμπεριεῖληφεν ἐν τῇ πραγματείᾳ. Quam opinionem plane confirmat adhibitus iam eandem in rem a Marxio ad Ephor. p. 32. Apollonius Dyscolus Hist. Comment. c. I. — καθάπερ ἄλλοι τε εἰρηκασιν, ἔτι καὶ Θεόπομπος ἐν ταῖς Ἱστορίαις ἐπιτρέγων τὰ κατὰ τόπους θαυμάσια. Quodsi recte Plutarchus de malign. Herod. c. 3. T. XII. p. 287. H. consuetudinem historicorum observavit, ex qua αἱ ἐκβολαὶ καὶ παρατροπαὶ τῆς ἱστορίας μάλιστα τοῖς μύθοις δίδονται καὶ ταῖς ἀρχαιολογίαις, ἔτι δὲ πρὸς τοὺς ἐπαινοὺς, conicere licet, in istis maxime digressionibus *fabulas*, quibus locum in historiis suis concessisse

---

*) Alios *Θαυμασιῶν* scriptores recenset Ebertus Discret. Sic. I. p. 174. sq. et Ionsius de Script. Hist. Philos. II, 12. ubi quae de Theocriti Chii ἐπιστολαῖς *Θαυμασιαίς* scripsit, ea non videntur errore vacare.

dicitur Theopompus, quaerendas esse. Cuius generis fuit nobilis illa de Sileno narratio, quam Aelianus V. H. III, 18. exhibet multique alii commemoraverunt, cf. Dionys. Vol. VI. p. 787. Vol. V. p. 429. Servius ad Virg. Ecl. VI, 13. Heyn. Opusc. Acad. Vol. V. p. 68. de apio libro octavo, Theon. Progymn. p. 12. de draconis contra triremem certamine, Dionys. II. cc., tum quod eos, qui Iovis in Arcadia templum intrarent, umbram non facere tradidit, Polyb. XVI, 12. T. III. p. 592. et alia *innumera*, Cic. de Legg. I, 1. Laudationes Philippi et Alexandri, quas commemorat Theo Progymn. p. 15. 77., utrum partem eiusdem operis effecerint, an orationibus Theopompi adnumerandae sint, non facile dixerim. Sed liber qui dicitur *ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΤΑΘΟΡΕΝΤΩΝ ΕΚ ΔΕΛΦΩΝ ΧΡΗΜΑΤΩΝ*, Athen. XIII. p. 604. F: vereor, ne quemadmodum ii quos modo vidimus, de demagogis et de rebus mirabilibus, pro particula ex Philippicorum serie sumpta habendus sit. Certe non video quam habeat probabilitatis speciem, Theopompum, qui illud sacrilegium in historia Philippi praeterire non potuit, eadem de re duobus libris scripsisse. Est tamen res eiusmodi, quam quoniam neque veterum testimoniis demonstrare, neque disputando ad liquidum perducere possumus, in medio relinquere satius duximus. Etiam de legibus religionibusque Iudaeorum eum scribere voluisse, iactat Iosephus Antiq. Iud. XII, 2, 13. T. I. p. 595. Haverc. sed mente captum triginta diebus et quum deum, a quo sibi eum morbum immissum esse suspicabatur, placare studeret, somnii monitu intellexisse, id sibi accidisse propterea quod res divinas cum profanis hominibus communicare conatus esset. Cf. Euseb. Praep. Evang. p. 353. D. ed. Colon.

His igitur similibusque digressionibus Philippica historia in tot librorum numerum excrevit, ut multos ipsa operis mole a legendo deterritos esse credibile sit. Quorum vel tempori vel socordiae consuluit Philippus, rex Macedoniae, is qui a Flaminio victus est, ac nimiam illam copiam, quam felix et exuberans Theopompi ingenium effuderat, coercens, solas res Philippi Amyntae filii reliquit, quas coniunctas, nihil tamen ut ipse adiceret, in *sexdecim* libros disposuit. Photius Tom. I. p. 121, 35. Qua opera numquid aequalibus suis profuerit, nescio: illud ausim affirmare, si non caussam, initium certe hoc fuisse labis miserandae, quae praestantissimum scriptorem minutatim perdidit.

Eadem digressionum licentia occasionem nuper Harlesio praeiuit, ut Theopompo integros quinque libros abiudicare conaretur. Diodorus enim, quum numerum LVIII librorum exposuisset, addit: *ἐξ ὧν πέντε διαφωνοῦσιν*: de quorum verborum sententia non convenit inter eruditos. Nam Vossius *quinque intercidisse* putabat, Rhodomannus *de vero eorum auctore discordiam intercessisse*. Cuius rationi proximus est Harlesius, qui quum praeiunte Ionsio monuisset, e libris XXI., XXXIX. et XL. afferri eiusmodi locos, qui ad res Dionysiorum, libris XLI—XLIII. expositas, pertinerent, coniecit, „libros, exceptis tribus intextis et a Diodoro significatis, reliquos, in quibus res Siculae aliaeque (?) exponebantur, numero quinque, a nonnullis in dubium fuisse vocatos, ideoque a Diodoro Siculo haud numeratos.” Huic ego coniecturae, vel potius hallucinationi, non intelligo quae species conciliari possit. Quis enim non videat, multa multis locis de Dionysiis potuisse interponi, etiamsi horum historiam ab origine repetitam et continuo tenore deductam alio loco Theo-

pompus tractavisset? Thucydides de Pisistratidis diligentissime scripsit libro VI., et tamen eiusdem historiae quaedam delibavit ac praecepit L. I. c. 20. Quodsi quis veterum exstisset, qui de uno alterove eius libro dubitari diceret, tunc adeo suspiciosus esses, ut primum spurium esse pronunciares? Sed alia afferri coniectura potest, eaque haud paullo, ut spero, probabilior. Ea nititur Photii auctoritate, qui et ipse non plures quinquaginta tribus libris tractavit, et iam *antiquitus* quinque libros desideratos esse, sextum, septimum, nonum, vicesimum, tricesimum, veterum quorundam fide tradit: idemque quum perditis Menophanes duodecimum adiceret, hunc quidem a se ipso lectum esse profitetur. Quocum si Diodorum contuleris, dubitari vix potest, quin uterque de iisdem quinque libris loquatur, et quos Photius non vidit, iidem iam Diodori aetate interciderint. Citatur sane liber sextus a Steph. Byz. s. v. Πύγλα, nonus ab eodem s. v. Δρόγγλον et Κῶβους, Schol. Aristoph. Av. 962. et ab Eudoc. Viol. p. 92. vicesimus a Steph. s. v. Σιόρα. ab Athen. IX. p. 401. A. et a Theone Progymn. p. 11. Cam., tricesimus denique ab Harpocrat. s. vv. Τερονήμορες, Κοραί, Πύλαι, Athen. VI. p. 254. E. Sed equidem probe teneo, quid his locis efficiatur, neque eiusmodi argumentis de sententia me videor dejicere posse.

Postremo de temporis spatio, quod in Philippicis complexus est Theopompus, si quaeris, initium quidem, a quo profectus est, Diodori testimonio tenemus (L. XVI. 3.): fuit enim ex Olymp. CV. a. 1. quo rerum potitus est Philippus: finem, in quo constiterit ignoramus. Quamquam probabile est, usque ad Philippi necem opus fuisse deductum; fortasse etiam ultra, si quidem iusta fieri coniectura potest ex iis, quae de Alexandro Theopompus scripsit apud

Polluc. V, 42. Potest etiam de tempore editorum Philippicorum quaeri: de quo licet certi nihil afferri posse videatur, hoc tamen probabile puto, ea non esse vivo Alexandro evulgata. Quod qua de caussa ita mihi videatur, tum dicam ubi Polybii de Theopompo iudicium examinabo.

Proxime nominandus est *ΤΡΙΚΑΡΑΝΟΣ*, qui liber quum rarissime a veteribus laudetur, ne tituli quidem rationem viri docti expedierunt. Suspiciari aliquid possumus ex Luciani Pseudolog. 29. Tom. III. p. 185. Reitz. *τίς οὕτως ἐν λόγοις μεγαλότολμος, ὡς ἐπὶ μὲν τοὺς τρεῖς μοιχοὺς ἀντὶ ξίφους τρίαينαι αἰτεῖν, τὸν δὲ Θεόπομπον ἐπὶ τῷ Τρικάρανῳ κρίνοντα φάναι, τριγλώχινι λόγῳ καθηρημέναι αὐτὸν τὰς προϋνοῦσας πόλεις καὶ πάλιν, ἐκτριαινῶσαι αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἶναι Κέρβερον ἐν τοῖς λόγοις.* Ubi Gesnerus quum *Τρικάρανα*, castellum terrae Phliasiae (Xenoph. H. Gr. VII, 2, 1. ibique Schneider. cf. Suid. et Harpocr. s. v. Müller. de Dor. II. p. 434.) ex ipsius Theopompi libro LV. apud Steph. Byz. s. v. attulisset, „Videtur ergo, inquit, in illo libro commemorasse actionem aliquam suam Theopompus, qua de Tricarano iudicaverit.” Alio loco (ad Lucian. T. III. p. 383.) oblitus eorum, quae supra scripserat, auctore ut videtur J. A. Fabricio Bibl. Graec. T. II. p. 503. *Τρικάρανον* inter comoedias Theopompi (Atheniensis) deperditas fuisse dicit. Prorsus mirabilia affert doctissimus Moyses Solanus. Ac Gesnerus quidem in Luciani verbis interpretandis mirifice lapsus est, quum *κρίνοντα* ad Theopompum referret: tum quidem certe oportuit, quod sequitur, *αὐτὸν* deletum. Ipsum quoque genus loquendi offensionem habiturum esset. Nam *κρίνειν τινὰ ἐπὶ τινι* (*ἐγκλήματι* vel *ἀδικήματι*) optime dicitur: *κρίνειν ἐπὶ τινι*, me iudice, ne Graecum quidem est. Sed *ὁ κρίνων* est *μεγαλότολμος* iste,

Timarchus Antiochenus sophista, a quo Lucianus quum esset lacesitus, gravissimas ab homine stolidae arrogantiae pleno poenas exegit, eiusque mores turpissimos atque incredibilem elegantiorum litterarum inscitiam, denique ridiculum genus dicendi hoc libello acerrime insectatus est. Is igitur Timarchus contra Theopompi Tricarantum quasi coram iudice declamitans, dixerat, eum *tricuspile* oratione clarissimas civitates destruxisse, et alio loco, eum *ἐκτριαινωσαι τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἶναι Κέρβερον* (tricipitem scilicet) *ἐν τοῖς λόγοις*. Nimirum Theopompus, si quid video, *tres* primarias atque, ut ita dicam, *capitales* Graeciae urbes in Tricarano criminationibus prosciderat. Atque in etymo nominis *Τρικάρανος* idem Lucianus alio loco Fugit. 32. similiter lusit. Verba facit Mercurius, missus a Iove, ut Philosophiam ab eorum hominum flagitiis vindicaret, qui his temporibus satis multi, relictis in qua inveteraverant vita sellularia negotiisque illiberalibus, philosophorum habitum cultumque suscipere consueverant, quorum sub commenticio adulterinoque nomine pessimas libidines exercerent, impudentiaque poscendi quum maximas divitias collegissent, abiecta simulatione reliquam aetatem securi otiosique in omnium voluptatum abundantia atque in detestabili flagitiorum impuritate transigerent. Mercurius igitur cum Hercule ipsaque Philosophia ad id genus hominum coercendum profectus, fullonem quendam offendit, cuius tres servuli, Cantharus, Lecythio et Myroponus, eodem philosophandi furore correpti, una cum eius uxore effugerant. Quocum sociato itinere quum Orphei indicio domum istorum omnis nequitiae magistrorum cognovissent, mulierem intus Homerica quaedam cum servis cantantem audiunt. Tum dominus (§. 31.): *Οἶμοι γυναῖ, ὅσα πέπονθας ὑπὸ κυνῶν τοσού-*

των· φασὶ δ' αὐτὴν καὶ κτείναν ἀπ' αὐτῶν. Respondet Mercurius: Θάρρει, Κέρβερόν τινα τέξεται σοι ἡ Γηρυόνην, ὡς ἔχοι ὁ Ἡρακλῆς οὗτος αὐτίς πόνον. Scilicet Apollodoro auctore, Biblioth. II, 5, 10. Geryones habuit τριῶν ἀνδρῶν συμφυῆς σῶμα, συνημμένον εἰς ἓν κατὰ τὴν γαστέρα, cfr. Suid. s. vv. Γηρυόνης et Τρικέφαλος. Mox comprehensis servulis Mercurius §. 32. καὶ αὐτὸς ἀπόλαβε τὴν γυναῖκα σύ, cui ille homo bonus: Μηδαμῶς· οὐκ ἂν λάβοιμι βιβλίον μοι τῶν παλαιῶν κύουσιν. Ἑρμ. Πῶς βιβλίον; Δέσπ. Ἔστι τι, ὃ γ' αὐτῷ, Τρικάρανος βιβλίον. Ἑρμ. Οὐδὲν ἄτοπον, ἐπεὶ καὶ Τριφάλῃς τῶν κωμικῶν εἰς. ¹⁾ Frigidus sane iocus est, nisi forte hunc librum multorum ea aetate sermonibus iactatum suspicari velis; nec tamen de Tricarani ratione quaerentibus omnino negligendus. Tres igitur illae, ut dixi, capitales urbes quatenus fuerint, non potest obscurum esse. Videlicet Athenae, Sparta et Thebae intelligendae sunt. Quas

---

¹⁾ Removi, quod hoc loco mihi licere existimavi, personam τοῦ Ἰπποδίκου, vel, ut alii volunt, Ἰπποδοχέως, quae omnino delenda videtur. Huic enim quae verba vulgo assignantur, ea multo melius domino fugitivorum servorum tribuas. Neque error Gesneri relinquendus est, Ἰπποδοχέως istius sive hospitis subditivi uxorem nescio quam comminiscens, quam servi benigne recepti κατὰ τὸν Ἰππία γαστήρα, ut loquitur Lucianus, corruperint. Una a Luciano inducitur mulier, eaque fallonis istius coniux servos sequuta, cf. §. 27. eandem φανηδοῦσαν audiunt, de eiusdem ille partu metuit. In postremis ad Aristophanis fabulam deperditam, quae Τριφάλῃς inscribebatur, respici putant Gesnerus et Schneiderus in Lexico; quamquam videtur scabri quid in verbis residere. Cfr. Hesych s. v. Ἑρμῆς τρικέφαλος et s. v. Ἰππίων. Vide tamen quid e Suidae loco efficias Tom. III. p. 507. Τριφάλῃς, Τριφάλῃς, ὄνομα κύριον παρὰ Ἀριστοφάνει.

quidem si memineris in eo quoque libro, quem Theopompo supposuit Anaximenes, accusari, numquid audacius fecisse videbimus, si subditicium istum et Tricarantum non diversos fuisse coniecimus? Hūc coniecturae magnum, ut equidem arbitror, firmamentum accedit ex Iosepho c. Apion. T. II. p. 459. Haverc. καὶ γὰρ ἔθνῶν τινες καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων πόλεων ὑπαίνειν τὴν εὐγένειαν καὶ τὰς πολιτείας ἐπεχειρῶσαν λουδορεῖν. Θεόπομπος μὲν τὴν Ἀθηναίων, τὴν δὲ Λακεδαιμονίων Πολυκράτης, ὃ δὲ τὸν Τριπολιτικὸν γράψας (οὐ γὰρ δὴ Θεόπομπος ἔστιν, ὥς τινες οἴονται) καὶ τὴν Θηβαίων πόλιν διέβαλε. Ubi quod Theopompus civitatem Atheniensium carpsisse dicitur, id eo loco fecisse videtur, quem significaverunt Athenaeus L. VI. p. 254. B. et Demetrius de Elocut. §. 251. *Tripoliticum* vero istum, qui cum reprehensione Atheniensium et Lacedaemoniorum *etiam* Thebanorum criminationem coniunxit, quisvis iam videat, cum *Tricarano* illo nostro plane eundem esse: cuius nos quidem Anaximenem auctorem fuisse suspicamur, Iosephus, contra ac nonnulli opinabantur, certe Theopompum non esse affirmat. ¹⁾

---

¹⁾ Alii quid ea de re iudicaturi sint, exspecto: interim videor C. O. Muellero mihi gratulari posse assensum, quem video et ipsum in Ephem. Goetting. 1825. p. 371. Tricarantum a Theopompo abiudicavisse, etsi in libro de Orchom. p. 107. nullam eiusmodi suspicionem indicasset. Quamquam ea in his terris conditione vivimus, ut multis libris aut omnino carendum sit, aut sero eos cognoscamus: quo fieri facile potuit, ut aliorum, qui similia docuerunt, ignari mentionem negligeremus. De Muellero quidem sententia eo ipso tempore, quo has plagulas describeremus, comperimus ex Beckii Repertor. 1825. Tom. III. p. 261. — Ceteram Varronis quoque *Τριτάρον* fuisse ex Appiano de B. C. II, 9. constat; cf. Spanhem. de Praest. Num. T. II.

Multorum criminationes etiam aliud habuit Theopompi opus, *ἘΠΙΣΤΟΛΑΙ ἈΡΧΑΙΚΑΙ*. Hunc enim titulum unice verum existimo. Nam quod in quibusdam libris Dionysii est, *Ἀρχαῖαι*, quomodo „ad famosos libellos ab Anaximene sub Theopompi nomine divulgatos trahi possit,” ut Sylburgius opinabatur, non intelligo. Nec magis probanda est alterius tituli ab eodem proposita explicatio, ut *ἐπιστολαὶ ἀρχαῖαι* sint „antiquo stilo scriptae.” Vellem scire, quid sordium ex antiquo more Theopompus corraserit, ut hae epistolae inde nomen acciperent. Quamquam Valckenarium video in eadem sententia fuisse, qui emendabat apud Dionysium, *ἐπιστολάς τε τὰς ἀρχαῖας ὡς γραφομένας*, probante Ruhnkenio Hist. Crit. p. 163. Qui quod emendandam Dionysii scripturam censuit, assentior: emendationem probo Sylburgii: *ἀρχαῖας ἐπιγραφόμενας*. Idem Sylburgius aliam quoque Epistolarum *ἀρχαῖων* explicationem proposuit: *de prisci saeculi virtutibus*, quam etsi de virtutibus nihil in fragmentis, multa de quorundam hominum vitiis reperio, dum melius quid afferatur, amplector. *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον* laudatur ab Athen. XIII. p. 595. A. quae Ruhnkenio non diversa videbatur a *Συμβουλαῖς πρὸς Ἀλέξανδρον*, Athen. VI. p. 230. F. Neque *Συμβουλευτικός* ad Alexandrum, quem commemorat Cicero ad Att. XII, 40. ab his separandus videtur. Athenaeus L. XIII. p. 586. C. laudat Theopompum *ἐν τοῖς περὶ τῆς Χίως Ἐπιστολῇς*, quod haud scio an lenius alii correxerint, verius quidem nihil existimo quam quod

---

p. 173. Fabric. ad Dion. Cass. T. I. p. 146. Ruhnkopf. praef. ad L. Ann. Senec. Vol. IV. p. XXXI.

quod Casaubonus coniecit, *ἐν ταῖς Ἀρχαῖκαῖς Ἐπιστολαῖς*. Nam diversam non esse hanc epistolam ab ea, quae *ad Alexandrum* inscribitur, res inde relatae suadent. Ad eandem respexit Suidas s. v. *Ἐφορος* de Theopompo scribens: *ἐπέστειλλέ τε πολλὰ κατὰ Χίων Ἀλεξάνδρῳ*. — Praeterea multas Theopompus ORATIONES scripsit, suasorias et panegyricas: nam *αὖν orator fuit*, teste Quintiliano Inst. Orat. X, 1, 74. Ac quantam in eo genere operam Theopompus collocaverit, ipsius verbis supra exposuimus. Huc pertinet illa, quam commemoravimus, funebris laudatio Mausoli. De encomiis quoque Philippi et Alexandri supra diximus: Theonis locis addendus est Suidas s. v. *Ἐφορος· καὶ μέντοι καὶ αὐτὸν Ἀλεξάνδρον ἐγκωμιάσας πολλά. Λέγεται δὲ καὶ ψόγον αὐτοῦ γεγραφέναι, ὃς οὐ φέρεται*. — Claudat agmen Liber *ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ*, quem cur scripsisse videatur, in superiori disputatione indicavimus. Nam ille solum ex omnibus Socraticis Antisthenem laudavit, Diog. Laert. V, 14. et Platonem quidem etiam a Philippo reprehensum esse retulit. Diog. Laert. III, 40. cf. Caryst. Pergam. Athen. XI. p. 506. E.

Verbo tetigisse sufficiat incertam, verum tamen antiquam famam, qua Theopompus octavum Thucydideae historiae librum absolvisse ferebatur: cui sic contradixit Marcellinus Vit. Thucyd. §. 43. ut post illum qui de auctore eius libri dubitet, nemo facile *τῶν χαριεστέρων* reperiatur.

Librum *περὶ εὐσεβείας* a Schol. Aristoph. Av. 1360. sub Theopompi nomine laudatum, Theophrasti esse vidit Ruhnkenius, coll. Diog. Laert. V, 50. Meursium etiam Solon. cap. 24. (c. 2045. B. apud Gronovium) nulla suspitione tactum videas.

Hoc denique loco apponam verba Creuzeri praef.

D

ad Marxii Ephorum p. XIII. „In Catalogo patriarchalis Bibliothecae, quae saeculo adhuc decimo sexto Constantinopoli fuisse fertur, (in Alteri, Professoris nuper Vindobonensis, excerpto apud Harles. Suppl. ad Introd. in hist. L. Gr.) igitur eo in Catalogo et alia leguntur, quae mirationem faciant, et vero illud quoque: *ἱστορικὸν Ἐφόρου τοῦ φιλοσόφου*. Cui continuo subiicitur: *ἱστορικὸν Θεοπόμπου*.” Vellem sane eiusmodi *κειμήλιον* effugisset manus barbarorum, quorum saevitiae iusto diutius Graecia obnoxia est. Verum istorum furiosae cattervae nec vivis, ut hoc ipso tempore, nec mortuis pepercerunt. Certe ego plane his assentior, quae Creuzerus ad elevandam huius Catalogi fidem disputat. Itaque dum *ὁλόκληρος* nobis forte fortuna ab inferis exstiterit Theopompus, operae pretium erit vel has exiguas eius operum reliquias collegisse.

Ac quoniam nobismet ipsis haec clarissimi ingenii monumenta fortuna invidit, reliquum est, ut collectis veterum testimoniis, quid de Theopompi vel virtutibus vel vitiis statuendum sit, inquiramus, et quandam illius ingenii formam, si fieri possit, et imaginem adumbremus. Ac primum dicendum est, in qua ille aetate ac consuetudine temporum versatus historiam scribere aggressus sit: quod ego faciendum putavi, non quo aut harum angustiarum existimarem, aut mei consilii esset, hunc locum uberius persequi, sed ne quis omnino praetermissum quereretur. Historia igitur apud Graecos et a multis magnoque ingenio viris exculta est, et eadem tamen et nata serius et perfecta est. Cuius rei quum variae caussae afferri possint, maxime tamen duas valuisse crediderim: quarum altera est in argumenti ratione, altera in dicendi genere posita. Nam neque rerum eum delectum, in quo pos-

set historia consistere, il fecerunt, qui primi in hoc genere operam collocarunt, qui *λογογράφοι* sunt appellati: et id genus dicendi attulerunt, quod ab annalium exilitate non multum distaret. Ac quamquam recentiores logographos adeo nonnunquam ab eius, quam profitebantur, artis specie atque natura prope abesse videas, ut ab optimis in eo genere auctoribus aegre discernantur: tamen eos plerumque in conatu defecisse animadvertimus. Successerunt bella Persica, in quibus quum maxima multorum ingenia illustrata sunt, tum universus populus altius spectare coepit, atque in magna legum varietate exercitata est prudentia civilis. Tum exstitit primum eloquentia, quam prior aetas, qua principes viri rempublicam consilio magis atque auctoritate, quam persuadendi sollertia rexerant, non admodum requisiverat, nec unquam addidicerunt, qui in optimatum imperio retinerentur. ¹⁾ Sed tum qui principes in dicendo erant, maiorem fere ingenii vim quam doctrinae subtilitatem afferebant, et sic dicebant, ut natura poterant, nulla adhibita verborum collocatione ad aurium voluptatem, neque ullis ornamentis ad cultum orationis atque elegantiam. Artem ac praecepta sophistae invenerunt, quorum studio tanquam in palaestra ingenia dicentium exercitata atque ad copiam orationis conformata sunt. Atque etiam philosophia his temporibus quum a Socrate ad rerum bonarum disputationem esset traducta, multiplicem quandam atque uberem sermonum varietatem suppediavit. Itaque his temporibus Herodotus et Thu-

---

¹⁾ Cic. Brut. 13. Vellei. Patere. I, 18. Tacit. Dial. de Orat. 40.

cydides exorti sunt; quorum alter veterem logographorum consuetudinem emendavit, sic ut plurimis in partibus egregie historici officium tueretur, in nonnullis eorum, a quibus esset profectus, similitudinem quandam relinqueret; alter e foro atque e media republica et maximi belli strepitu ad historiam se contulit, eamque ab animi oblectatione ad rerum veritatem traductam ampla atque elata voce tanquam in concione loqui docuit. Et hic quidem ex Antiphontis Rhamnusii disciplina venerat, qui non solum ipse orationes fecit graves ac copiosas, sed etiam artem dicendi fere primus Athenis professus est. Quo quidem in genere superiores omnes sic vicit Gorgiae illius antiqui discipulus Isocrates, ut, quibus ex rebus efficeretur orator, optime et praeceptis comprehendisse et exemplo demonstrasse videretur: cui nisi forensis exercitatio defuisset, perfectum oratorem diceret. Sed a concione et iudiciis quum eum vocis infirmitas et quidam pudor removisset, mollem in umbra atque splendidam orationem educavit, quae delectaret, sed ad civiles controversias minus roboris haberet. Ab hoc doctus Theopompus sic scripsit historiam, ut oratorem vel potius sophistam agnosceres.

Ac genus dicendi Isocrateum in eius scriptis deprehendi tanto veterum Criticorum consensu constat, ut mireris, quid Petro van Spaan in mentem venerit, quum haec scriberet (Dissert. de Antiph. Tom. VII. p. 806. Reisk.) „Isocrates Theopompum ad eloquentiam formavit, Demosthenem Isaeus. At quis Theopompum oratione similem dicat Isocrati aut Demosthenem Isaeo?” De Demosthene nunc non disputo. Theopompi oratio qualis fuerit, optimus talium rerum iudex, Dionysius, doceat: Vol. VI. p. 786. Ὁ δὲ λεκτικὸς (Θεοπόμπου χαρακτήρ) Ἰσοκράτει μάλιστα

δοικεν· καθαρὰ γὰρ ἡ λέξις καὶ κοινὴ καὶ σαφὴς τε καὶ μεγαλοπρεπὴς καὶ τὸ πομπικὸν ἔχουσα πολὺ, συγκειμένη τε κατὰ μέσσην ἁρμονίαν, ἡδέως καὶ μαλακῶς ῥέουσα. Eadem ferme de vett. scriptt. cens. Vol. V. p. 429. Similiter Photius: πολλὴ γὰρ ἐν τοῖς Θεοπόμπου ἡ κατὰ μίμησιν ἰδέα τῶν παρ' Ἰσοκράτει, εἰ καὶ λείπεται τῆς κατὰ τὴν ἐργασίαν ἀκριβείας. Idem intelligas ex iis, quae de Isocrate scribuntur, ne verbis quidem discrepantia, apud Dionys. de Isocr. iud. c. 2. 3. Phot. Cod. CCLXV. Tom. II. p. 493, 24. Adde Marx. ad Ephor. p. 36. Goeller. ad Timaeum p. 185. Cum hoc enim sic fere Ephorus et Theopompus coniunguntur, ut in eo genere, quod perfecit Isocrates, praeceptore illi quidem inferiores, sed ceteris eius discipulis praestantiores haberentur. Menander Rhetor, laudatus a Marxio p. 14. ὡς περ Ἐφορος ἐστὶ φανοῦτο καὶ Θεόπομπος, οἱ μαθηταὶ Ἰσοκράτους, ὡς διαφέροντες τῶν ἄλλων· καὶ γὰρ Ἰσοκράτης ἀρετῆς προὔτιθει τοῖς ἀρίστοις τῶν ἀκροατῶν κατὰ μῆνα στέφανον. — Dionys. de Isaeo iud. 19. Vol. V. p. 626. οὐ δὴ δεῖν ὠόμην, Ἰσοκράτους ἐν ἅπασι πάντων τούτων (Gorgiae, Alcідamantis, Theodori Byzantii, Anaximenes Lampsaceni) ὑπερέχοντος, λόγον τινὰ ποιῆσαι περὶ ἐκείνων· οὐδέ γε περὶ τῶν συμβιωσάντων Ἰσοκράτει καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐρμηνείας ἐκείνου ἐκμυησάμενων οὐθένος, Θεοδέκτου λέγω καὶ Θεοπόμπου καὶ Ναυκράτους, Ἐφόρου τε καὶ Φιλίστου (scrib. Φιλίσκου, cf. Goeller. de Philist. p. 111.) καὶ Κηφισοδώρου καὶ ἄλλων συγγῶν· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι κρίνεσθαι πρὸς τὴν Ἰσοκράτους δυνάμιν εἰσιν ἐπιτήδαιοι. Ac quum tria dicerentur genera esse dicendi, primum austerum, secundum splendidum, tertium commune (Dionys. de comp. verb. c. XXI. p. 290. Schaef.) mediique generis ex oratoribus principatum teneret Isocrates: huius ad laudem proxime accesserunt Ephorus et

Theopompus. Dionysius de compos. verb. c. XXIII. p. 342. Ἐποποιῶν μὲν οὖν ἔγωγε μάλιστα νομίζω τουτονὶ τὸν χαρακτῆρα (τὴν γλαφυράν καὶ ἀνθηρὰν σύνθεσιν supra dixerat) ἐπεξεργάσασθαι Ἡσίοδον· μελοποιῶν δὲ Σαπφώ, καὶ μετὰ ταύτην Ἀνακρέοντά τε καὶ Σιμωνίδην· τραγωδοποιῶν δὲ μόνον Εὐριπίδην· συγγραφέων δὲ ἀκριβοῶς μὲν οὐδένα, μᾶλλον δὲ τῶν πολλῶν Ἐφορόν τε καὶ Θεόπομπον, ῥητόρων τε Ἰσοκράτην. Egregie Cleochares Smyrleanus apud Photium T. I. p. 121, 9. ὑπὲρ τῶν Ἰσοκρατικῶν ἀπάντων οἷμαι λέγων φησὶ, τοὺς μὲν Δημοσθενικοὺς λόγους τοῖς τῶν στρατιωτῶν ἰοικέναι μάλιστα σώμασι, τοὺς δὲ Ἰσοκρατικούς τοῖς τῶν ἀθλητῶν. cf. Phot. Cod. CCLXV. T. II. p. 493, 24. Nam de Duride Samio ¹⁾ quid loquar, arroganti homine et vix inter secundos, quo iudice Ἐφορος καὶ Θεόπομπος τῶν γενομένων πλείστον ἀπελείφθησαν· οὔτε γὰρ μιμήσεως ²⁾ μετέλαβον οὔτε μᾶς οὔτε ἡδονῆς ἐν τῷ φράσαι, αὐτοῦ δὲ τοῦ γράφειν μόνον ἐπεμελήθησαν. Sed Theopompus quidem adeo similis praeceptoris sui fuit, ut, quae in Isocrate reprehenduntur, eadem in illo improbentur. Ex hoc genere fuit illud, quod vocalium concursum diligentissime vitavit, Dionys. Vol. VI. p. 786. seq. (ex quo loco emendandus idem Vol. V. p. 429.) Demetr. de Elocut. §. 68. Cic. Orat. 44. Quintilian. IX, 4, 35. Sophistam produnt similiter exeuntia, paria paribus relata, antitheses: quibus iusto saepius cum Isocrate usus esse Theopompus fertur, cf. Cic. Orat. 12. 19. 49. Dionys. l. c. et de Isocr. Vol. V. p. 561. de Thuc. Vol. VI. p. 869. de ad-

¹⁾ Apud eundem Photium T. I. p. 121, cfr. Panofka de reb. Sam. p. 91.

²⁾ V. Marx. ad Ephor. p. 40.

mlr. vi dic. in Demosth. p. 963. Isocrat. Panath. §. 2. Bekk. Diod. XII, 53. Demetr. de Elocut. §. 27. §. 258. §. 262. Fisch. Lucian. Dial. mort. X, 10. T. I. p. 373. In librum undecimum Philippicorum locum Isocratis ex Areopag. §. 4. τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν οὐδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ παραγίγνεται τοῖς ἀνθρώποις etc. totum ne verbis quidem mutatis trans- tulit, auctore Porphyrio apud Euseb. Praep. Evang. X, 3. p. 464. C. Totum genus dicendi acutum ma- gis quam grave et vehemens dixeris: Demetrio iu- dice, Theopompus quamquam δεινὸς videbatur, δεινὰ οὐ δεινῶς λέγει, de Elocut. §. 75. cf. §. 251. Similis est reprehensio Longini de Sublim. sect. XLIII, 2. p. 144. Weisk. (p. 150. Oxon.) Ὁμοίως καὶ ὁ Θεό- πομπος ὑπερφυῶς σκευάσας τὴν τοῦ Πέρσου κατάβα- σιν ἐπ' Αἴγυπτον, ὀνοματίους τισὶ τὰ ὅλα διέβαλεν. Omnino Theopompus saepius acrimoniae cuidam indulsit, quae in verbis facete luderet, rerum gravi- tatem pessumdaret; quo factum est, ut, quum vel- let vehemens videri, iocanti nonnumquam similis evaderet, ut in iis, quae ex prooemio libri XLIX. retulit Polybius VIII, 11. quem locum notavit etiam Demetrius de Elocut. §. 258. Quamquam in his quoque felix interdum eius acumen fuit, ut quum Philippum δεινὸν dixit ἀναγκοφαγῆσαι πράγματα, Lon- gin. de Sublim. sect. XXXI, 1. p. 104. Weisk. (p. 108. Oxon.) Nonnulla tamen vocabula finxit, quae ut ἀδόκιμα a grammaticis reiiciuntur, v. c. ἀπολῖται, ἀρτέταιροι, ἀπαθηναῖοι, Pollux Onom. III, 58. quo- rum duo postrema omisit Schneiderus in Lex. Graeco. Idem Pollux IV, 93. Theopompum parum locuple- tem in verborum delectu et iudicio auctorem dixit. Sed his atque talibus reprehensionibus ne nimis mo- veamur, facit minime mitis atque indulgens veterum scriptorum censor, Dionysius in illa saepe iam lau-

data Epistola ad Pompelum, qui de vitis Theopompi sic disputat, ea ut a laudum commemoratione haud multum abesse videantur. Nata sunt enim fere omnia ex nimio quodam *ῥοαῖσμοῦ* studio, nec satis severa praestantis ingenii moderatione. Quo cum iudicio egregie concinit Dio Chrysost. Orat. XVIII. p. 256. c. Morell. (T. I. p. 479. Reisk.) *Τῶν δὲ ἀκρων Θουκυδίδης ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τῶν δευτέρων Θεόπομπος· καὶ γὰρ ἱστορικόν τι περὶ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν λόγων ἔχει, καὶ οὐκ ἀδύνατος οὐδὲ ὀλίγος περὶ τὴν ἐρμηνείαν, καὶ τὸ ῥάθυμον περὶ τὰς λέξεις οὐχ οὕτως φαῦλον, ὥστε σε λυπῆσαι.* Quo quidem in loco post ea, quae supra disputavimus, sic sunt omnia aperta ad intelligentiam, ut nihil de Reiskii conatu addendum videatur. Inprimis vero clarum Theopompi virtutum testimonium ediderunt, qui scriptorum in suo cuiusque genere praestantissimorum canones fecisse dicuntur, Aristophanes Byzantius et Aristarchus, qui eum in illustrium ingeniorum societate atque in praestantissimorum historicorum serie collocaverunt. ¹⁾ Hermogenes de Form. Orat. T. III. p. 396. ed. Sturm. non exputo quid spectaverit, quum scriberet: ²⁾ *περὶ Θεοπόμπου καὶ Ἐφόρου καὶ Ἑλλάνικου καὶ Φιλίστου καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις περιττὸν ἔδοξεν εἶναι μοι γρά-*

---

¹⁾ Vid. Ruhnkenius in Hist. Crit. Or. Gr. p. 168 seqq. cf. Wytttenbach. Vit. Ruhnken. p. 145. annot. p. 286. seqq. Creuzer. de art. hist. Gr. p. 224. seq. In Bibl. Coisl. p. 597. hi numerantur: *Θουκυδίδης*, *Ἡρόδοτος*, *Ξενοφῶν*, *Φίλιστος* (vid. Goeller. de Philist. p. 134.), *Θεόπομπος*, *Ἐφορος*, *Ἀναξίμενης*, *Καλλισθένης*, *Ἑλλάνικος*, *Πολύβιος*. Cf. Marx. ad Ephor. p. 62. Heeren. Opp. T. VI. p. 433.

²⁾ Locum Hermogenis quoniam ipse inspicere non potui, exhibui ex fide Marxii Ephor. p. 43. et Goelleri de Philist. p. 134. seq. Cfr. Creuzer. l. l. p. 225. de Hecat. Miles. p. 16.

ρειν ... *ὅτι ζήλου καὶ μιμήσεως τὰ εἶδη τῶν λόγων αὐτῶν οὐ πάντοι (leg. τι), μᾶλλον δὲ οὐδ' ὅλως . . . ἡξίωται, παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καθάπερ τὰ τῶν ἄλλων, οἷον Θουκυδίδου, Ἡραδότου, Ἐκαταίου, Ξενοφῶντος, τῶν λοιπῶν: nisi hunc locum ad dicendi genus, quo nisi sunt Theopompus et Ephorus, referas: in quo eam laudem adepti sunt, ut eius, qui in eodem perfectissimus videretur, Isocratis similes haberentur, ipsi ad imitationem proponi nequiverunt. Atque imprimis, ut opinor, displicuit in illis τὸ κομμοτικὸν κάλλος, quod dixit Photius Bibl. T. II. p. 487. B. 28. quod haud scio an in animo habuerit Philostratus, quum eos his verbis oblique perstringeret (Vit. Soph. I, 17, 4. p. 506. Olear.) Θεόπομπον γὰρ τὸν ἐκ Χίου καὶ τὸν Κυμαῖον Ἐφωρον οὐτ' ἂν διαβάλοιμι, οὐτ' ἂν θαυμάσαιμι.*

De his diximus, in quibus Isocratis discipulum agnosceremus, et quid nimio ornandae orationis artificio peccaverit, explicavimus. Differebat Theopompus ab Isocrate impetu et vehementia, tum maxime conspicua, si in civitatum ducumque improbitatem inveheretur: cuiusmodi in locis eum Dionysius ne Demosthenis quidem vi atque gravitate inferiore esse affirmat. Elatione atque altitudine orationis suae Thucydidis et Philisti concisis sententiis, nonnunquam etiam non satis apertis offecisse dicitur a Cicerone Brut. 17. In his eum credibile est oratorias artes, in quibus aetatem consumpserat, maxime ostentasse: modum tamen et hic excessisse videtur. Plutarch. reip. ger. praec. c. 6. T. XII. p. 150. H. (T. IV. p. 224. Wyt.) ἐπὶ δὲ τῶν Ἐφωρου καὶ Θεοπόμπου καὶ Ἀναξιμένους ῥητορικῶν καὶ περιόδων, ἃς περαίνουσιν ἐξοπλίσαντες τὰ στρατεύματα καὶ παρατάξαντες, ἔστιν εἰπεῖν· Οὐδεὶς σιδήρου ταῦτα μορφαίνει πέλας. Memorabile exemplum, ex quo possumus, qua ratione in hoc genere versatus sit, exi-

stimare, habemus nobilem illum *μῦθον τοῦ Πολέμου καὶ τῆς Ἰβρεως* in libro XX., *ὃν ὁ Φίλιππος διεξέρχεται πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῶν Χαλκιδέων*. Theon. Progymn. p. 11. Sophistarum in eo quoque consuetudinem imitatus est, quod fabulas saepe interposuit: quo genere illi quum ad animi remissionem, tum in exemplorum commemoratione libentissime utebantur. Quamquam Theopompus in Graecarum originum mentione ne potuit quidem has ineptias, si cui severiori ita dicere libeat, omnino declinare, et Graeci in iis rebus, quae vetustate ac maiorum religione consecratae erant, maluerunt creduli quam temere suspicaces videri. Verumtamen assentior Creuzero praef. ad Ephor. p. VII. seqq., quod Theopompum multa eius generis ad originem suam atque ad veritatem revocare studuisse censet, idque ipse videtur Theopompus significare voluisse, quum se fabulas quoque melius quam Herodotum, Ctesiam, Hellanicum et Indicorum scriptores narraturum esse professus est. Strab. I, 2. p. 43. Cas. p. 68. Tauchn.

A fabulis ad *fidem* Theopompi veniamus, qua continetur omnis historiae vis atque praestantia. Quo loco paullo plura dicentur, quandoquidem iniuria quosdam huius scriptoris auctoritati detraxisse affirmare possumus. In fide igitur historici iudicanda hac fere utimur ratione, ut quaeramus, utrum ille vera tradere vel potuerit vel voluerit. Ac Theopompus quidem, qui et aequalis fuit eorum temporum, quorum historiam scripsit, et multorum summorum hominum familiaritate usus est, et magnos ad explorandam rerum veritatem sumptus fecisse dicitur, nemo facile dubitet, quin et facultate instructus fuerit, nec voluntate defecerit. Itaque ab Athenaeo III. p. 85. A. *ἀνὴρ φιλαλήθης* dicitur. Neque vero in suae tantum aetatis rebus cavebat, ne quid

erroris committeretur, verum etiam inveteratas sed easdem corruptas opiniones impugnavit atque acerrimum ad res omnes iudicium adhibuit: cuius rei praeclarum documentum habemus quae de pace, quae dicitur, Cimonis scripsit. Sed quum eiusmodi opiniones saepe cum populari vanitate et gloria maiorum coniunctae essent, non mirum est, quod nimis sedula ista ipsius diligentia atque invida visa sit. Quare apud eundem Athenaeum L. VI. p. 254. B. ὁ δυσμενέστατος vocatur, et *maledicentiae* crimen saepissime ei obiicitur. Lucian. de conscr. hist. 59. T. II. p. 67. καὶ τὴν αὐτὴν Θεοπόμπῃ αἰτίαν ἔξεις, φιλαπεχθημόνως κατηγοροῦντι τῶν πλείστων, καὶ διατριβὴν ποιούμενῳ [περὶ] τὸ πρᾶγμα, ὥς κατηγορεῖν μᾶλλον ἢ ἱστορεῖν τὰ πεπραγμένα. — Πικρὸς καὶ κακὸς αὐτὸς audit apud Suidam s. v. Ἐφορος: adde Cic. ad Att. II, 9. Plutarch. de malign. Herod. p. 286. Nep. V. Alcib. 11. Clem. Alex. Strom. I. p. 316. Oxon. Quorum testimoniis qui moventur, eos monitos velim, Theopompum in ea aetate versatum esse, quae esset plena criminum atrocissimorum in república, fraudis ac malitiae in vita privata. Quocirca si saepius reprehendendi quam laudandi occasionem habuit, id non scriptoris invidiae ac malivolentiae, sed temporum iniquitati tribuendum est. Quodsi qui tamen reperiuntur, qui id minus acerbe fieri potuisse existiment: vereor, ne perniciosior sit ista assentantium vitiis multitudinis facilitas quam vel acerrima exagitatio. Theopompum sane aegre tulit illa aetas, ad virtutem mollis, sed eadem exprobrantium voces minime tolerans: quod est certissimum corruptorum morum indicium. Ac multos illis temporibus videas, qui speciem honestatis tueri cuperent, intus turpissimis cupiditatibus servirent, nec divini nec humani iuris memores, corruptores,

prodigi, avari: quorum nocturna scelera ac furta Graeciam pessumdederunt. Hi Theopompum non fefellerunt, qui non verba illorum audienda, sed facta consideranda, et, tamquam iudex apud inferos Minos, istis eos involucris spoliandos putabat: in quo ille quamquam communem generis humani causam egisse censendus est, tamen haud scio quo pacto ii semper invidi ac maledici habentur, qui istos hominum societati inimicissimos insidiatores tamquam e latebris protraxerint. Sed ne cui favere Theopompo magis quam veritati videar, non is ego sum, qui illum in investigandis fraudibus fortasse nimis nonnunquam acutum fuisse atque ostentandae eloquentiae atque earum sententiarum, quae praecclare de virtute dicuntur, occasionem quaesisse negem: sed eum detrahare cuiquam aut obtrectare voluisse haud facile concesserim. ¹⁾ Quid igitur? pugnantia et contraria qui tradat, nonne mendacii convictus tenetur? Negari id quidem non potest, ac Polybius in eiusmodi mendacio quum Theopompum deprehendisse sibi videretur, omnium illum gravissime accusavit. Quamquam vide quid de Polybio statuas, vix ullum veterum historicorum commemorante, quin eum vehementer insectetur: nam in Theopompum ea utitur contentione ac verborum acerbitate, quae nos, ne temere credamus, commonefaciat. Locus est Polybii in L. VIII. c. 11 — 13. Tom. III. p. 27. seqq. ed. Schweigh. Narrat quibus modis Philippum Theopompus in prooemio praedicaverit: commotum se magnitudine hominis dicere ad res eius scribendas; tamen hunc et in ipso prooemio et tota in historia maximeque initio libri XLIX.

---

¹⁾ Cfr. Boeckh. Oecon. Att. I. p. 316. et Koch in Prolegg.

omni flagitiorum genere inquinatum scribere. Ταύτην δὲ τὴν τε πικρίαν καὶ ἀθυρογλωσσίαν τοῦ συγγραφέως τίς οὐκ ἂν ἀποδοκιμάσειεν; οὐ γὰρ μόνον ὅτι μαχόμενα λέγει πρὸς τὴν αὐτοῦ πρόθεσιν ἄξιός ἐστιν ἐπιτιμήσεως, ἀλλὰ καὶ διότι κατέφρευται τοῦ βασιλέως καὶ τῶν φίλων, καὶ μάλιστα διότι τὸ ψεῦδος αἰσχροῦς καὶ ἀπρεπῶς διατέθεται. Vix de Sardanapalo eiusmodi crimina quemquam perscripturum fuisse, nedum de Philippo, cuius in laudes tum exspatiatur Polybius. Quare ratione carere Theopompi acerbiter! *ῥο-θέμενος γὰρ ὡς περὶ βασιλέως εὐφρεστάτου πρὸς ἀρετὴν γεγονότος, οὐκ ἐστὶ τῶν αἰσχροῶν καὶ δεινῶν, ὃ παραλέλοιπεν. Λοιπὸν ἢ περὶ τὴν ἀρχὴν καὶ προέκθεσιν τῆς πραγματείας ἀνάγκη ψεύστην καὶ κόλακα φαίνεσθαι τὸν ἱστοριογράφον, ἢ περὶ τὰς κατὰ μέρος ἀποφάσεις ἀνόητον καὶ μειρακιώδη τελείως, εἰ διὰ τῆς ἀλόγου καὶ ἐπικλήτου λαιδορίας ὑπέλαβε πιστότερος μὲν αὐτὸς φανήσεσθαι, παραδοχῆς δὲ μᾶλλον ἀξιωθήσεσθαι τὰς ἐγκωμιαστικὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ περὶ Φιλίππου. Καὶ μὴν οὐδὲ περὶ τὰς ὀλοσχερεῖς διαλήψεις οὐδεὶς ἂν εὐδοκήσειε τῷ προειρημένῳ συγγραφεῖ· ὅς γε ἐπιβαλόμενος γράφειν τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις, ἀφ' ὧν Θουκυδίδης ἀπέλιπεν, καὶ συνεγγίσας τοῖς Λευκτρικοῖς καιροῖς καὶ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων, τὴν μὲν Ἑλλάδα μεταξὺ καὶ τὰς ταύτης ἐπιβολὰς ἀπέρριψε, μεταλαβὼν δὲ τὴν ὑπόθεσιν τὰς Φιλίππου πράξεις προὔθετο γράφειν. Καίτοι γε πολλῶ σμενότερον ἦν καὶ δικαιοτέρον τῇ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὑποθέσει τὰ πεπραγμένα Φιλίππου συμπεριλαβεῖν, ἢ περὶ ἐν τῇ Φιλίππου τὰ τῆς Ἑλλάδος. — — Καὶ τί δή ποτ' ἦν τὸ τὰς τηλικαύτας ἐναντιώσεις βιασάμενον παριδεῖν τὸν Θεόπομπον; εἰ μὴ, νῆ Δία, ὅτι ἐκείνης μὲν τῆς ὑποθέσεως τέλος ἦν τὸ καλόν, τῆς δὲ κατὰ Φιλίππον τὸ συμφέρον. Οὐ μὴν ἄλλὰ πρὸς μὲν ταύτην τὴν ἁμαρτίαν, καθὼ μετέβαλε τὴν ὑπόθεσιν, ἴσως ἂν εἴχῃ τι λέγειν, εἰ τις αὐτὸν ἤρετο περὶ*

τούτου· πρὸς δὲ τὴν κατὰ τῶν φίλων αἰσχρολογίαν
οὐκ ἂν οἶμαι δυνηθῆναι λόγον αὐτὸν ἀποδοῦναι, συγγω-
ρῆσαι δέ, διότι πολὺ παρέπεσε τοῦ κατήκοντος.

Summa igitur orationis Polybianae eo redit, ut Theopompum et pugnantia et falsa scripsisse, in iisque magna usum esse verborum turpitudine dicat. His quae respondeas, non difficilia sunt ad reperendum. Etenim quum maximis rebus gestis ac gloria Philippi ad scribendum se commotum esse dixit, non hoc dixit, nihil esse in illo, nisi quod praestans ac laudabile esset, sed id puto intellexit, Philippum ingenio, fortitudine, patientia facile principem sui saeculi esse; eundem fidem, iustitiam, temperantiam, pudorem, castitatem multis in locis nihil pensi habuisse. Cuius viri virtutes quo ille vehementius admirabatur, laudandus est potius quam reprehendendus, quod mores minime probandos existimavit. Neque in eo est, quod constantiam scriptoris desideres. Velut si quis de maximo horum temporum homine, Napoleone Imperatore, scribere aggressus, multa de illius prudentia, fortitudine, ingenio praedicaret, non idem continuo mendax et maledicus habeatur, si illi crudelitatem, iniustitiam, ambitionem, multa pessima facinora exprobraverit. Quid? quod Polybius imperatorias Philippi virtutes sic probavit, ut vitia eius vel maxima ignorare vel dissimulare videatur. Nam Theopompum de ingenio Philippi multo rectius iudicasse, et sciunt ii, qui eius aevi monumenta paullo diligentius tractaverunt, et demonstrabo tum in fragmentis, tum fortasse accuratius, si quando, quod est in votis, Philippi historiam edere contigerit. Unum non praestiterim, quod eum Polybius verbis nonnunquam minus verecundis usum esse arguit: in quo ille parum ingenii sui vehementiae moderabatur. Quod autem addit Polybius, eum relictis, quas inchoaverat, rebus Graecis ad Philippi historiam transiisse, quum externi hominis rebus gestis historiam popularium praeferre debuisset: id an Graecis placuerit, dubito; nobis quidem levissimum videtur. Ex quo nisi ab inimicissimo et, ut ingenue dicam,

invido obtrectatore conici potest, eum lucri caussa res regias attigisse. Magna scilicet a Philippo praemia expectare debuit is, qui illius pessimas artes non solum aequalium odiis, verum etiam posteritatis memoriae detectas tradiderat. Nisi forte Polybius solum a Philippo prooemium operis Theopompei lectum esse arbitrabatur: quamquam vel in hoc, illo ipso teste, ea legebantur, quibus gavisum esse Philippum vix credideris. Ego vero Philippicas historias ne editas quidem vivo Philippo ex-timo. Etenim aegre mihi persuadeo, eum potuisse Alexandro tam acceptum esse, qui de huius patre tam foeda memoriae prodidisset. Itaque quum utriusque amicitiam nulla simultate interruptam esse appareat, in eam opinionem adducor, ut mortuo demum Alexandro hoc opus vulgatum esse censeam.

Quae quum ita sint, sic nobis videmur Theopompum a Polybii criminibus purgasse, ut eum cum praestantis ingenii exquisitaeque doctrinae laude acerrimum veritatis virtutisque omnis studium coniunxisse intelligamus. Cuius viri scripta si salva esse potuissent, multis antiquitatis partibus, in quibus nunc vix quidquam certi dispicimus, lucem salutemque afferrent. Sed Theopompus tot tantasque quum aliorum, tum vero temporis iniurias perpessus est, ut ab his qui eum vindicare conetur, difficilem quandam gravemque causam suscipiat. Nos volumus quidem illi prodesse et his vulneribus, quae ipsi vel invidia vel barbaries infixit, aliquam medicinam adhibere: quid ei praestiterimus, docti peritique iudicabunt.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Etsi pauca nunc quidem reperio, quibus nostra de Theopompo disputatio augeri possit, tamen nec illa praetereunda censui.

Quod conieceram p. 38. not. 1. *ναρκεβολάς*, suadente jam olim Valckenario ad Herodot. IV, 167. recepit Kruegerus in Dionysii Historiogr. p. 57. — P. 44—47. De Tricarano similia disputasse C. O. Muellerum in Prolegg. ad Mythol. p. 98. et J. H. Vossium in Seebodii *Archiv* II. 1. 129. ex amico cognovi. Ceterum Dicaearchi *Τριπολιτινὸν*

(Athen. IV. p. 141. A.) ab hac quaestione removendum esse facile ut opinor obtinebo. — P. 48. Dionysii locum de *Epistolis Archaicis* tractavit etiam Kruegerus l. l. p. 51. qui quod voc. *γραφόμενος* corruptum putat, mecum consentit: sed idem quum dubitat, „*ἐπιγραφόμενος* substituendum sit an *γραφάμενος*,” deceptus videtur praecedente participio *συνταξάμενος*. Nam *γραφάμενος* eo significatu, quem huius loci sententia flagitat, in Graecia ni fallor ignoratum est. Eodem loco probare videtur inscriptionem eam, quam in codd. nonnullis se reperisse dicit H. Stephanus, *Ἐπιστολαὶ Ἀρχαῖαι*, de quibus novam quandam coniecturam affert. „Cum Achaeos, inquit, optimis legibus usos esse constat (v. Strabo VIII, 7. p. 219 sq. ed. Tauchn. et Polyb. II, 38.) non improbabile videtur Theopompum *Ἀρχαῖος ἐπιστολὰς* scripsisse eo quidam consilio, ut, quo erat ingenio, alias civitates hoc nomine reprehenderet. Quae quidem coniectura optime convenit cum eo, quod Dionysius posteriori loco dicit, Theopompum has epistolas *τῷ πνεύματι ἐπιτρέψαντα γεγραφέσαι*.” Mihi hoc non probari, non est quod dissimulem. Ceterum si coniectandi libertati in hac re indulgendum esse existimassem, aliud etiam exornare poteram commentum. Nam si hac Epistolae *Ἀρχαῖαι* appellatae fuerint, intelligere licebit vel ab eo, qui magistratu fungeretur, vel ad principem de imperio rite administrando scriptas. De voc. *ἀρχαῖος* diligenter disputavit Hasius ad Jo. Lydum de Ostent. p. 302 sqq.

P. 59 seqq. De *κακοῦθσία* Theopompi cum Polybio sentit idem Kruegerus l. l. p. 56. et Weiskius de hyperbole I. p. 35. Me nondum poenitet eorum, quae de hoc crimine scripsi. De Polybio iuvabit contulisse *Lucam* in progr. Regiomonti 1826. edito: *Ueber Polybios Darstellung des Aetol. Bundes. Erster Theil.* (p. 31. not. 1. p. 54 sqq.) De Philippi ingenio v. *Drunann*. *Gesch. des Verfalls d. gr. St.* P. I. p. 27.

Postremo nonnulla operarum errata remanserunt: cui rei medemur, ut possumus, diligenter indicandis, quaecunque ex eo genereprehendimus, vitiis:

P. 7, l. 9. scribe: minutae. p. 9, 26. *Θεόπομπος*. p. 11, 23. Marxius. p. 15, 26. hac. p. 20, not. 5 Plutarch. p. 21, not. 3. Longin. de subl. s. II. p. 23, 22. evertendum. p. 24, 15. Diodoro p. 28, not. 1. fecit pro fuit. p. 30, 17. Idque pro Itaque. p. 32, 5. P. E. p. 34, 1. malevolorum. p. 36, 10. commemoratur. p. 36, 20. *ἸΣΤΟΡΙΩΝ*. p. 40, 17. *παράδοξον*. p. 46, 27. fullonis. p. 47, 3. videbimur.

1. The first part of the document is a list of names and dates.

2. The second part of the document is a list of names and dates.

3. The third part of the document is a list of names and dates.

4. The fourth part of the document is a list of names and dates.

5. The fifth part of the document is a list of names and dates.

